
Dane PEJNOVIĆ

Izvorni znanstveni rad

Geografski odsjek
Prirodoslovno-matematičkog
fakulteta, Zagreb

GEOGRAFSKE OSNOVE IDENTITETA LIKE

Posljednjih desetljeća, naročito od početka 1990-ih godina, u naglom je porastu zanimanje za istraživanje i (re)afirmaciju prostornih identiteta, i nacionalnih i regionalnih, odnosno lokalnih. Pojačano znanstveno-analitičko zanimanje za nacionalni identitet posebno je karakteristično za dijelove srednje, istočne i jugoistočne Europe u kojima su, povezano s dekonstrukcijom socijalističkog kolektivismu, stvorene nove države, između ostalih Hrvatska, te je primjereno tome trebalo (re)definirati temeljne odrednice nacionalnog identiteta kao element prepoznatljivosti i afirmacije u europskoj i svjetskoj zajednici (Kalanj, 2005., 63).

Usporedo s time rastao je interes za proučavanje regionalnih i lokalnih identiteta, ali iz sasvim drugih razloga. Prvi je sve veća kriza identiteta uopće, pa tako i prostornog, započeta već u razdoblju moderne, a pojačana društvenom fragmentacijom tijekom postmodernizma. Drugi je razlog slabljenje prostorno-kulturne autentičnosti pod homogenizirajućim utjecajem globalizacije, odnosno negativnim utjecajem lokalnog/globalnog povezivanja na lokalni okoliš, društvo, gospodarstvo i kulturu (Roca, Roca, 2005., 782-783). Takvim učincima globalizacije pridonosi nekritičko prihvaćanje globaliziranih dobara, usluga i vrijednosti u tranzicijskim državama. To je posljedica međuovisnog utjecaja gospodarskog zaostajanja i, u pravilu, slabije kulturne razvijenosti tih zemalja, što se između ostaloga odražava u nedostatku svijeti o značenju prostornog identiteta (nacionalnog, regionalnog, lokalnog) kao bitnog elementa (dugoročno) održivog razvoja u uvjetima uključivanja u šire prostorno-funkcionalne integracije.

Izraženiji regionalni identitet imaju kompaktne zajednice sa stabilnim demografskim razvojem, zajedničkom povijesnom i kulturnom baštinom i većom gustoćom institucija na određenom području. Takve zajednice više žele sudjelovati u planiranju lokalnog i regionalnog razvoja, što

se očituje u većem ulaganju kapitala ili otvaranju novih tvrtki (Raagmaa, 2002.; prema Crljenko, 2008., 83). To, u obrnuto proporcionalnom odnosu, podrazumijeva da slabiji prostorni identitet karakterizira heterogene zajednice, s nižim stupnjem društveno-gospodarskog razvoja i destabiliziranom naseljenošću, a posljedica je slabljenje društvene kohezije i manja gustoća institucija.

Potreba za (re)afirmacijom prostornih identiteta, uključujući regionalni, u razdoblju globalizirane ekonomije i kulture u središtu je pozornosti razvojnih istraživanja i javnih politika od ranih 1990-ih godina, što izričito promiče i EU kao jedan od ključnih elemenata "Europe regija i gradova". Međutim, velik je jaz između akademskog i političkog diskursa u prilog jačanju identiteta i stvarnosti koja ga negira, posebice u manje razvijenim, a za strana ulaganja atraktivnim zemljama, poput Hrvatske. Te zemlje muči nered u korištenju prostora, slabljenje privredne autonomije i društvene kohezije. Reafirmacija regionalnih identiteta u takvim zemljama važna je, kako zbog očuvanja esencijalnog dijela nacionalne kulturne baštine, tako i zbog činjenice da regionalni identitet može postati konkretna kolektivna mobilizacijska snaga i vrijedan instrument regionalnog planiranja (Roca, Roca, 2005., 770-772).

Kao rezultat kumulativnog utjecaja više različitih čimbenika, Lika je jedan od ponajboljih primjera slabljenja regionalnog identiteta u Hrvatskoj od početka 1990-ih godina. Uz naslijedene uzroke (heterogena zajednica, zaostajanje u regionalnom razvoju Republike, depopulacija s tendencijom demografskog izumiranja i s time povezana slaba gustoća i razvijenost institucija) postoje razorni učinci rata 1991.-1995. na strukturu naseljenosti, posebno na promjenu sastava stanovništva sredinom tog desetljeća, te upravno-teritorijalno ustrojstvo unutar dviju županija. No, nadređeni i trajni uzrok slabljenju njezina identiteta nedostatak je razvijenijeg središnjeg naselja koje bi kao prostorni pol razvoja bilo čimbenik prostorno-funkcionalne integracije regije. Izložene, nepovoljne okolnosti potkrepljuju tezu da će se rastakanje društvene kohezije i kulturne autentičnosti ne samo nastaviti, nego i pojačati.

Takvo stanje i razvojne tendencije nalažu da se podrobnije i sveobuhvatno razmotri regionalni identitet Like, s ciljem njegove zaštite i potencijalne reafirmacije. Povezano s time, zadatak je ovog rada pridonijeti razumijevanju pojmova prostorni identitet i tradicionalna regija, objasniti etimologiju i prostorno-vremensko pulsiranje prostornog pojma Lika, izložiti nacrt njezine suvremene prostorno-identitske strukture te istražiti obilježja Like kao perceptivne regije.

Tematski okvir rada nalaže da se prije rasprave o meritu objasne temeljni pojmovi iz njegova naslova, identitet i prostorni pojam Like. S obzirom na etimologiju, pojam *identitet* potječe od grčke riječi *idem* (isti, sličan), odnosno njezine srednjovjekovne latinske izvedenice *identicus* (istovjetan, jedan te isti). Otuda proizlazi da se, osim naziva, promijenilo i značenje riječi, jer se pojmom *identikus* označavala razlika od pojma *sličan* i potpuna suprotnost pojmu *različit*. Tako se došlo do onoga što čini bit identiteta, *biti različit od drugih*, što bi ujedno bila i najjednostavnija definicija toga pojma (Jelić, 1999., 9,10).

U općem smislu, pojam identiteta ima dva temeljna značenja: potpunu istovjetnost i razlikovanje koje pretpostavlja određenu konzistentnost, odnosno vremenski kontinuitet. Kroz takvo određenje moguća su dva odnosa usporedbe između pojedinaca ili stvari: sličnost i različitost (Cifrić, Nikodem, 2006., 173). Budući da su svi ljudski identiteti po svojoj uvjetovanosti u znatnoj mjeri društveni identiteti, prethodno razumijevanje pojma identitet valja proširiti i na usporedni odnos između različitih društvenih zajednica. To znači da je društveni identitet “naše razumijevanje onoga tko smo i tko su drugi ljudi, te recipročno, razumijevanje drugih ljudi toga tko su oni i drugi” (Jenkins, 1996., 5). Ono pak ovisi o skupu obilježja koja određuju posebnost pojedinca ili skupine u odnosu prema drugim pojedincima ili skupinama, u smislu njihove istovjetnosti (pripadnosti) ili različitosti od drugih. Kako je prostor jedan od temeljnih, ako ne i najvažniji tvorbeni elemenat društvenih identiteta i medij u kojem se ostvaruje/manifestira cjelokupni društveni život, društveni identitet ima i snažnu prostornu dimenziju, sadržanu u pojmu prostorni ili geografski identitet. Pod tim pojmom podrazumijeva se skup međuovisnih prirodno i društveno-geografskih obilježja određenoga, užeg i/ili šireg prostora na kojem se temelji njegova društvena identifikacija i/ili samoidentifikacija.

Takvo, temeljno značenje prostora na oblikovanje identiteta potvrđuju i mnogi radovi koji teorijsko uporište nalaze u svjetonazorskom stajalištu komunitarizma, utemeljenom na afirmaciji zajednice kao realnog životnog sklopa koji određuje ljudske individualnosti i identifikacijska sebstva. Tako Bell (Bell, 2004.), polazeći od društveno-životnih sklopova koji trajnostrukturirajućim djelovanjem “pozadinski” utječu na konstituiranje identiteta, izdvaja zajednice mjesta, sjećanja i psihološke zajednice. Zajednice mjesta odnose se na fizičku i geografsku povezanost s

nekim lokalitetom, na mjesto gdje smo rođeni i/ili odrasli, na kojem smo proveli presudne godine djetinjstva kada se usađuju društvena stajališta i, prema tome, mjesto koje je ispunjeno formativnim sjećanjima (Kalanj, 2005., 55-56). Slično Huntington (Huntington, 2004.), kao jedan od šest primarno važnih identitetskih izvora koji interaktivno utječu na individualni i kolektivni identitet (askriptivni, kulturalni, teritorijalni, politički, ekonomski, društveni) unutar teritorija kao identitetskog izvora navodi susjedstvo, selo, gradsko mjesto, veliki grad, pokrajinu, državu, kontinent.... Društveni identitet je rezultat kumulativnog utjecaja, interferencije svih navedenih čimbenika, odnosno identitetskih izvora. Kvaliteta i kvantiteta njihova utjecaja tijekom vremena se mijenjaju, što se odražava u identitetskim mijenama, odnosno postojanju višestrukih identiteta. Sa stajališta prostornog identiteta relevantna je njegova teza da se "identiteti često razlikuju po intenzitetu koji varira obrnuto razmjerno njihovu vidokrugu" (Ibid., 60-61). Drugim riječima i pojednostavljeno, intenzitet prostornog identiteta ovisi o faktoru prostorne udaljenosti. Općenito, među znanstvenicima koji proučavaju identitet prevladava mišljenje da postoje tri osnovna tvorbena elementa koji formiraju kolektivni identitet: 1. svijest o zajedničkom prostoru, 2. svijest o zajedničkoj povijesti i 3. svijest o zajedničkoj kulturi (Crljenko, 2008., 69).

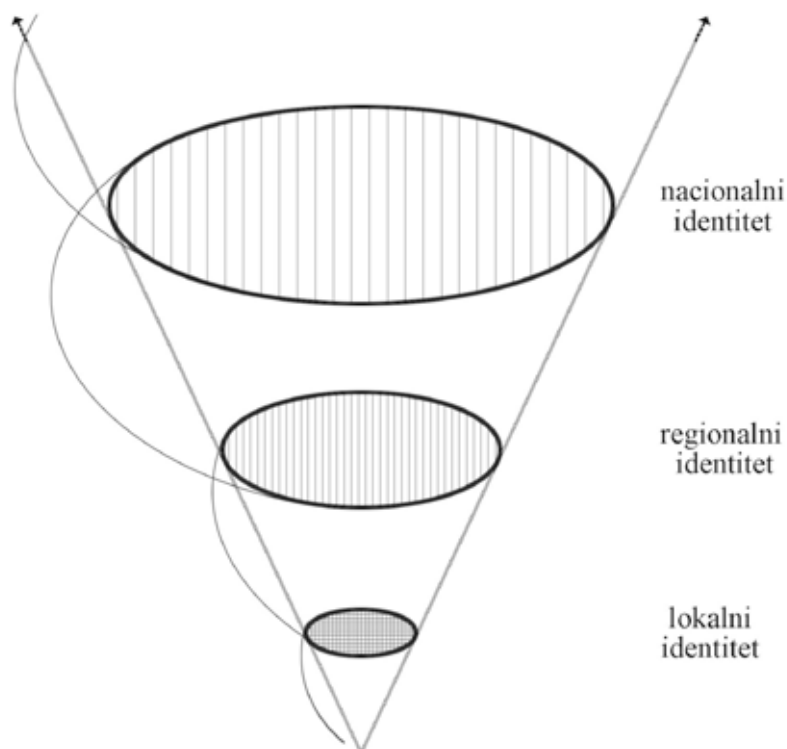
Prostor utječe na oblikovanje identiteta posredstvom zajedničkog života određene uže i/ili šire društvene zajednice u geografski individualiziranoj prostornoj cjelini (*regiji*) kao životnom prostoru (*sociotopu*). Pritom pojedinac svoj identitet nalazi i redefinira u skupini kojoj pripada (zavičajna, lokalna...). To se događalo tijekom procesa socijalizacije kroz osposobljavanje za obavljanje temeljnih životnih/egzistencijskih funkcija (život u zajednici, stanovanje, rad, obrazovanje, opskrba, slobodne aktivnosti i komunikacija). Tijekom tog procesa stjecanja odgovarajućih znanja i sposobnosti, odnosno osposobljavanja za djelovanje u životnom prostoru odnosno skupine/zajednice, on postupno sve više usvaja njezine vrednote i na temelju njih izgrađuje vlastitu unutarnju sliku (samoidentifikacija) koju mu je dodijelilo društveno okruženje u kojem živi. Povezano s time, on se i identificira sa skupinom kojoj pripada po vani raspoznatljivim znakovima te zajednice, kojoj želi svjesno pripadati po vlastitoj subjektivnoj prosudbi i volji.

Pritom između društvenih zajednica i njihova životnog prostora postoji stalna interakcija. Svojim položajem, strukturom i značenjem u širem području, životni prostor predodređuje način života, odnosno utječe na egzistencij-

ske funkcije društvenih zajednica, ali se kao medij ostvarivanja tih funkcija i sam mijenja. Takva njihova interakcija očituje se u vanjskoj ekspresiji načina života, odnosno kulturnih obilježja društvene zajednice, u kulturnom pejzažu. No, predodžba o životnom prostoru šira je od kulturnog pejzaža te uključuje percepciju ukupne fizičke strukture geoprostora, sa svim njegovim prirodno-društveno-geografskim sadržajima. Članovi društvene zajednice pohranjuju pojedine elemente tog pejzaža ili ukupnu prostornu sliku svojega životnog prostora u tzv. mentalnu mapu (Ruppert i dr., 1981., 24-25). Tako ona postaje bitan dio njihova društvenoga i prostornog identiteta.

Životni prostor društvenih zajednica, kao kompleks koji obuhvaća prirodno-društveno-geografske čimbenike, u osnovi odgovara individualiziranim prostornim cjelinama, regijama izdvojenim na temelju funkcionalne povezanosti unutar određene prostorne cjeline. Budući da regije karakterizira hijerarhijska struktura, s mrežom prostornih entiteta različitog reda veličine, odnosno hijerarhijskog ranga, to se odražava i u odgovarajućoj prostorno-identitetskoj strukturi. U literaturi se najčešće razlikuju tri razine takvog identiteta: nacionalni, regionalni i lokalni identitet (Crljenko, 2008., 69).

Slika 1.
Razine
prostornog identiteta

Ovisno o konkretnom prostoru i istraživačkoj svrsi, može se koristiti i više raščlanjena identitetska hijerarhija. Tako se na primjeru Like neki pojedinac istodobno može identificirati kao Kosinjanin (zavičajni identitet), Perušičanin (lokalni identitet), Ličanin u smislu pripadnosti srednjoj Lici (područni identitet), Ličanin (regionalni identitet) i Hrvat (nacionalni identitet u smislu etničke pripadnosti i državljanstva), odnosno Srbin (u smislu etničke pripadnosti) i Hrvat (u smislu državljanstva). Kod drugoga pojedinca takva se prostorno-identitetska gradacija kreće u rasponu, primjerice, od Švičanina (zavičajni identitet), Otočanina (lokalni identitet), Gačanina (područni identitet), Ličanina (regionalni identitet) i Hrvata (nacionalni identitet u smislu etničke pripadnosti i državljanstva). Treći se može identificirati kao Visućanin (zavičajni identitet), Udbinjanin (lokalni identitet), Krbavac (područni), Ličanin (regionalni), Srbin (nacionalni identitet u smislu etničke pripadnosti) i Hrvat (nacionalni identitet u smislu državljanstva)¹ itd.

U svakom slučaju, problem prostorne identifikacije može biti složen i višeznačan. U određenim situacijama može se raditi o prostornom identitetu utemeljenom na primordijalnim oblicima vezanosti kao što su “zov srca”, zavičaj i mjesto rođenja, “zemlja porijekla”, u drugom opet o pretežno modernim i pretežno racionalnim oblicima pripadnosti identiteta. Ali, kao što tradicionalno preživljava u modernom, tako i različiti oblici kolektivnih identiteta utemeljeni na privrženosti socijalnom prostoru – mogu sadržavati primordijalne i mobilizacijske elemente u različitim omjerima. Stoga se i pitanje prostorne identifikacije treba razmotriti u kontekstu širih društvenih procesa kao što su modernizacija i detradicionalizacija (Banovac, 2004., 96,98).

Društveni, što podrazumijeva i prostorni, identiteti fluidna su, labilna i vremenski promjenljiva pojmovna kategorija, “svojevrsno virtualno žarište” (Lévi-Strauss, 1983., 331), tako da mogu biti uži i širi, a obuhvat i najaglašenijeg identiteta mijenja se ovisno o situaciji u kojoj se ljudi nalaze. Kako “izrazitost identiteta ovisi o učestalosti interakcija između pojedinca ili grupe i njihove okoline” (Huntington, 2004., 28), od tri temeljne razine prostorne identifikacije najizrazitiji je lokalni, potom regionalni, a tek onda nacionalni identitet.²

1 Pritom se, neovisno o narodnosnoj pripadnosti odnosnih pojedinaca (Hrvati ili Srbi), pod prostorno-identifikacijskim pojmom Hrvat (u smislu državljanstva) podrazumijeva pripadnost Hrvatskoj kao naciji-državi organiziranoj na sustavima i vrijednostima modernog društva i međunarodnog prava (usp. KORUNIĆ, 2003., 3).

2 Da je tako, autor ovog članka uvjerio se u razgovoru sa starijim ličkim iseljencima, pripadnicima hrvatske dijasore u SAD-u i Kanadi, koji go-

Lokalni identitet ne može se izjednačiti isključivo sa zavičajnom vezanošću, u smislu predodžbe zavičaja kao mjesta zajedničkog življenja. Ono što povezuje članove lokalne zajednice nije toliko sam teritorij, koliko sudjelovanje u stvaranju i održavanju zajedničkog sustava vrijednosti. Zato takve zajednice imaju neposredna i konkretna značenja, koja su često samorazumljiva i uključuju snažne emocionalne veze. No, upravo je vezanost za teritorij element koji inače neizrecivim osjećajima daje konkretnu predodžbu. Lokalna prostorna identifikacija prevladava u dijelovima periferije koju karakterizira niži stupanj modernizacije. A u sredinama s višim stupnjem gospodarske modernizacije prostorna je identifikacija više povezana s regionalnim težnjama (Banovac, 2004., 96).

Regionalni identitet temelji se na poistovjećivanju stanovništva sa širom, nadlokalnom prostornom cjelinom – regijom – i na izražavanju osjećaja vezanosti za nju. Pritom se regija shvaća kao specifičan skup kulturnih odnosa između skupina stanovništva i pojedinih mjesta. Ti se odnosi temelje na svijesti pripadnika o njihovoj zajedničkoj kulturi i različitosti prema ostalim skupinama. U takvoj koncepciji regija je “fokus kulturne identifikacije” a prema tome i identifikacijsko žarište za njezino stanovništvo (Vresk, 1997., 274). Sa stajališta prostornog identiteta, relevantno je shvaćanje regije kao “prostorne strukture opsegom manje od države koje posjeduju određenu individualnost i koje ljudi koji u njima žive ili vanjski promatrači percipiraju kao cjeline” (Chaval, prema Beaujeu-Garnier, 1968., 86). To je sasvim blisko pojmu perceptivnih ili pučkih regija “koje njihovi stanovnici i drugi članovi društva percipiraju kao postojeće. One postoje kao dio narodne kulture: pučke regije nisu intelektualne kreacije profesionalnih geografa, nego produkti prostorne percepcije običnih ljudi (Jordan, prema Šakaja, 2003., 29). Regionalni identitet utemeljen na kulturno-geografskoj individualnosti prostornih cjelina unutar nacionalnog teritorija važan je čimbenik u procesu institucionalizacije regija.

Treća razina prostornog identiteta odnosi se na nacionalni identitet. Od drugih se oblika istovrsnih identiteta razlikuje ponajprije po opsegu, jer nadilazi lokalnu i regionalnu vezanost, pripadnost društvenim slojevima, političkim strankama ili religijskim uvjerenjima. Prema pred-

voreći o Hrvatskoj u prvom redu misle na svoj lički zavičaj, odnosno na lokalnu sredinu u kojoj su proveli formativno razdoblje života, pri čemu je konstruiran njihov (prostorni) identitet. S porastom stupnja prostorno-identitetske hijerarhije izrazitost identiteta sve više slabi, što korespondira s tezom o naciji “kao zamišljenoj zajednici” (Benedict Anderson, prema KALANJ, 2005., 59).

stavnicima komunitarističkog svjetonazora, nacija je, osim jezika, jedna od najočitijih “zajednica sjećanja”. Ona, naime, oblikuje prošlost i stoga je za nju, kao i ostale slične zajednice, bitna povijesna dimenzija od nekoliko generacija. Ona je postala važno žarište identiteta u suvremenom svijetu, tako da se većina ljudi “osjeća duboko povezana s poviješću i sudbinom svoje nacije” (Bell, 2004., 131). Moderne nacije, nacije-države i nacionalni identiteti nastali su u razdoblju moderne i modernog društva, tijekom 19. i 20. stoljeća. Prijašnji pojam nacija odnosio se na nešto drugo: lokalno, zavičajno, odnosno na skupine/podskupine unutar većih društvenih zajednica na nekome prostoru. Novi kolektivni nacionalni identiteti postaju središnje povijesne pojave. To je rezultat modernizacijskih procesa kojima su transformirane sve mikro-mezoprostorne razine, odnosno prostorni segmenti jednog naroda, i integrirane u novo “nacionalno jedinstvo” na temelju jedinstvenog književnog jezika, industrijskoga gospodarstva i nacionalnog tržišta, te novog političkog sustava i modernih nacionalnih institucija (Korunić, 2003., 10-12). Bez obzira na različite rekonstrukcije nastajanja nacija, neosporno jest da su se nacije razvile u entitete koji imaju čvrstu emotivnu legitimnost. Blisko su povezane s državama koje su, uz neke iznimke, prije svega nacionalne zajednice, a politika državnih institucija u bitnom se oslanja na “spone zajedništva koje građane vežu za naciju”. Stoga se “većina građana snažno identificira s povijesno uspostavljenim običajima i institucijama svoje države” (Bell, prema Kalanj, 2005., 56).³

Kad je riječ o prostornom pojmu Lika, prije svega treba istaknuti da Lika nije ni fizionomska regija (izdvojena na osnovi pejzažne homogenosti, odnosno uvjetne sličnosti elemenata svoje geoprostorne strukture), ni nodalno-funkcionalna regija (izdvojena na osnovi gravitacijske okupljenosti oko središnjeg naselja kao funkcionalnog žarišta). U regionalnoj strukturi Hrvatske ona se izdvaja kao tradicionalna ili povijesno-geografska regija.

Tradicionalna regija složen je tip regije, koji je posljedica dugog razvoja identiteta povezanog s teritorijalnošću. Homogenost tradicionalnih regija temelji se na regionalnoj svijesti o zajedničkom identitetu. Takva kolektivna svijest rezultat je dvaju elemenata: 1. zajedničkog načina života, odnosno podijeljene egzistencije u uvjetima međusobnih

3 O snazi (izrazitosti) takve identifikacije pojedinca s vlastitom nacijom-državom svjedoči osobit primjer hrvatskog iseljenika, naturaliziranog Kanadanina, Stipe Uremovića (rođenog 1924. u naselju Kosa 173, općina Perušić, odrasloga u Slavoniji, Podravska Slatina). Nakon 36 godina života u novoj domovini (1960.-1996.) kao posljednje riječi prije smrti izgovorio je: “Nikada nisam mislio da ću ostaviti kosti u tuđoj zemlji.”

ljudskih kontakata, ponavljanih i variranih u dovoljno dugom kontinuitetu i 2. vanjske ekspresije ili materijalizacije (kulturni pejzaž ili pojedini njegovi elementi, npr. tip graditeljstva). Zbog njihove velike prostorne varijabilnosti, kao i mogućih međusobnih kombinacija, odabir kriterija, odnosno sklopa kriterija za izdvajanje tradicionalnih regija ne može se standardizirati. Izbor homogenosti ovisi o istraživačkoj svrsi, odnosno cilju istraživanja.

Opći pristup definiciji prostornog pojma tradicionalne regije temelji se na tri relevantne skupine kriterija: prirodno-geografski, teritorijalno-organizacijski i sociokulturni. Prirodno-geografski kriterij odnosi se na obilježja prirodne osnove koja preko svojih osnovnih elemenata (reljef, klimatsko-ekološka i hidrogeografska obilježja) određuje prostorni obuhvat, strukturu i tip razvoja užih i širih prostornih cjelina. Prirodna osnova je medij koji s jedne strane utječe na oblikovanje prostora u kulturno-geografskom smislu, a s druge strane je i sama u procesu preoblikovanja kulturnim i ekonomskim djelovanjem. Prema tome, iako nisu determinativni čimbenik regionalnog identiteta, njezini su elementi, neposredno ili posredno, ugrađeni u dvije druge skupine kriterija. Takav, predodređujući utjecaj prirodne osnove na oblikovanje tradicionalnih regija očituje se na tri načina: 1. kao *okvir* tradicionalne regionalne cjeline (orografski, hidrografski); 2. kao *okosnica*, tj. dominantan, često egzistencijski element (npr. rijeka), i 3. kao komplementarnost dviju različitih prirodnih cjelina koje omogućuju razvoj egzistencijskoga gospodarstva. To se odražava u prostornom obuhvatu tradicionalnih regija, tipu gospodarstva u kulturno-ekološkom smislu i tipu graditeljstva, odnosno naselja. Obilježja prirodne osnove važan su čimbenik upravno-teritorijalne organizacije u ranoj fazi njezina ustroja. Ponajbolja potvrda takve postavke su *župe*, kao prvi i izvorni tip teritorijalne organizacije hrvatskog prostora u ranom srednjem vijeku (Fürst-Bjeliš, 1996., 328).

Teritorijalno-organizacijski kriterij obuhvaća osnovne tipove organizacije prostora (upravno-politička, crkvena). Oni su važni u oblikovanju prostornog okvira tradicionalne regije i odgovarajućeg teritorijalnog pojma. Unutar navedenih tipova teritorijalne organizacije ostvaruju se organizacija života i prostora, te oblikuju njegova karakteristična struktura i hijerarhija. Prostorni učinci teritorijalne organizacije ovise o trajanju i kontinuitetu određene prostorno-organizacijske strukture. To znači da će dugotrajno stabilna organizacija bitno utjecati na oblikovanje tradicionalne regije u prostorno-pojmovnom smislu, dok će se češće organizacijske promjene upravnog i političkog uređenja odraziti u slabijem razvoju regionalnog identiteta. Temeljno značenje za

nastanak tradicionalnih regija i oblikovanje odgovarajućega prostornog identiteta ima izvorni ili prvi tip teritorijalne organizacije. Od njega više ne postoje prekidi u razvoju naseljenosti, odnosno promjene započetog razvoja određenog tipa kulturnog pejzaža promjenom kulturne skupine. Kada je riječ o hrvatskom prostoru, to je ranosrednjovjekovna župna organizacija teritorija. Kasnija upravno-politička i crkvena organizacija preuzimaju na odgovarajući način zatečeni ustroj, pri čemu županijska organizacija preuzima i reorganizira zatečenu župnu organizaciju, a crkvena se podudara i slijedi obrambenu i upravnu, tj. teritorijalno-političku organizaciju (Klaić; Budak; prema Fürst-Bjeliš, 1996., 328).

Sociokulturni kriterij obuhvaća određene kulturno-geografske manifestacije, prepoznatljive u prostoru, bilo kao individualizirane elemente kulturnog pejzaža, bilo kao pokazatelje nematerijalnog karaktera (jezik, mentalitet), koji izravno upućuju na oblikovani sociokulturni i sociopsihološki identitet tradicionalne regije. Kulturni pejzaž čini vanjsku ekspresiju, odnosno materijalizaciju regionalne svijesti. Rezultat je čovjekova stvaralaštva koji preko kulturnog djelovanja modificira prostor (prirodno-geografsku osnovu) i stvara elemente kulturnog pejzaža. Općenito se izdvajaju četiri osnovna elementa takvog pejzaža: tip naselja, profana arhitektura i građevni materijal, sakralna arhitektura i elementi agrarnog pejzaža. Prostorni kompleks (s međuovisnim utjecajem prirodne osnove, duhovnog i moralnog okruženja) znatno utječe i na jezik kojim se govori unutar njegovih granica. Dugotrajna povezanost zajedničkim načinom života, čvrstom unutrašnjom društvenom, gospodarskom i socijalnom organizacijom, bez značajnijeg dinamizma (osobito imigracija) izvan odgovarajućeg područja, izraženo kroz tipove organizacije prostora, uvjetuje oblikovanje posebnoga govornog tipa, odnosno dijalektalnog varijeteta. Kao jedan od nematerijalnih elemenata, dijalekt je značajan kvalitativni pokazatelj oblikovanog identiteta tradicionalne regije, odnosno regionalnosti (ibid., 329).

Pri izboru metoda istraživanja u ovom radu pošlo se od nekoliko temeljnih postavki: prvo, da se u regionalnoj strukturi Hrvatske Lika izdvaja kao tradicionalna regija; drugo, da je prostorna cjelina višedimenzionalnog identiteta (etnokonfesionalnog, sociopsihološkog, sociokulturnog i sl.), oblikovanoga pod utjecajem "različitih stupnjava pritiska, poticaja i sloboda" (Huntington, prema Kalanj, 2005., 59); treće, da su pod utjecajem uvjetno homogenoga povijesno-geografskog razvoja svi ti posebni društveni identiteti sintetizirani na razini socioprostornih entiteta različitog stupnja prostorne hijerarhije (kao elementi njezine prostorno-iden-

titetske strukture) i četvrto, da su takva njezina obilježja osnova regionalne identifikacije (unutar Hrvatske) i samoidentifikacije (unutar regije). Te postavke ujedno su hipoteze rada koje će biti provjerene kroz istraživački postupak.

Zbog takve složenosti objekta istraživanja, u radu će prevladavati geografski pristup utemeljen na instrumentariju analiza-sinteza i geografiji svojstvenoj uzročno-posljedičnoj metodologiji. Pritom će vlastita istraživanja biti integrirana s rezultatima istraživanja korelativnih i korespondentnih društvenih disciplina, prije svega povijesti i sociologije. Meritum rada, istraživanje regionalne identifikacije i samoidentifikacije Like, temeljit će se na broju i distribuciji naziva regije u ergonimima⁴ poslovnih subjekata. Istraživanje je provedeno pretraživanjem Telefonskog imenika Republike Hrvatske i Sudskog registra trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj. Frekventnost regionalnog naziva Lika u ergonimima diljem Hrvatske odražava emigracijski karakter regije i glavne smjerove iseljavanja stanovništva unutar države, dok je distribucija dominantnih samoidentifikacijskih ergonima u subregijama i jedinicama lokalne samouprave Like pokazatelj razlika u smjeru i intenzitetu recentnih razvojnih procesa unutar regije.

Etimologija riječi Lika (*Nomen est omen*)

U etimologijskom pogledu pojam Lika je hidronim i horonim (Skok, 1972., 301). Kao toponim prvi se put spominje u tekstu anonimnog pisca 30. poglavlja djela *De administrando imperio* cara Konstantina VII. Porfirogeneta oko sredine 10. stoljeća. Tu se navodi da je zemlja Hrvatska podijeljena u jedanaest županija, a njihov ban vlada Krbavom, *Likom* i Gackom (Ferjančić, 1959., u: Klaić, 1988., 2). Do naseljavanja Avara i Hrvata u ranom srednjem vijeku demografski supstrat na tom području činili su iliro-romanski stočari, koji su govorili mješavinom staroilirskog jezika i pučkog (iskrivljenog provincijskog, vulgarnog) latinskoga, koji su donijeli isluženi rimski vojnici, odnosno kolonisti iz Rima i s Apeninskog poluotoka. Od 1. st. pr. Kr., kada su Rimljani taj prostor uključili u svoj imperijalni sustav, do početka 7. st. - dugih je osam stoljeća. Za to je vrijeme bilo dovoljno mogućnosti stvaranja ovakvih narodnih i lingvističkih mješavina.

Takva etnolingvistička evolucija, pri čemu su u kronološkom slijedu nastajala i međusobno se isprepletala tri sociokulturna horizonta – ilirski, rimski i avaro-hrvatski

4 Ergonimi su nazivi poslovnih zajednica, poduzeća, firmi, udruženja i drugih organizacija.

– polazna je osnova za tezu da pojam Lika ima korijen u staroilirskom jeziku, koji pripada zapadnobalkanskoj grani indoeuropske jezične porodice. Potvrdu za to moguće je naći u suvremenom albanskom jeziku, dakle jeziku indoeuropskog naroda (ilirskoga, odnosno ilirsko-tračkog podrijetla). Taj narod, zbog relativne izoliranosti (strateško povlačenje u planinska područja) i zatvorenosti plemenskih i rodovskih zajednica, tijekom povijesti u visokoj je mjeri sačuvao kontinuitet ilirskog prajezika. Zbog razmjerno slabije romanizacije, većina ilirskih toponima zadržala se i u rimskom razdoblju, znatan broj je preživio i kaotično razdoblje seobe naroda, a manje ih se održalo do danas (usp. Kosović, 1935.; Pejnović, 2003.). To se, između ostalog, odnosi i na riječ *liqén* koja i danas, u suvremenom albanskom jeziku, označava jezero (Zajmi i dr., 1981., 514). Tako se Skadarsko jezero na albanskom piše *Liqén-i Shkódrës*, a izgovara *Liçeni Skadre*. Da je opći geografski naziv, hidronim *liqén*, primijenjen na konkretan geografski prostor - porječje gornjeg i srednjeg toka Like, odnosno zaživio kao horonim već u predrimskom razdoblju, dodatno potkrepljuje i sličnost riječi *likas*, kako se u suvremenom albanskom jeziku označava pojam *Ličanin*, odnosno *lički* (ibid., 511).

U etimološkom pogledu staroilirskom albanskom *liqén* odgovara latinska riječ *liquor* (tekućina, tekuća tvar), koja dolazi iz italske grane indoeuropske jezične porodice. Kao službeni jezik rimske vojske, sudstva i javne uprave, latinski se jezik na području Ilirika (*Illyricum*), u čijem je sastavu bila i Japodija (područje između Istre na zapadu, južne Kranjske na sjeveru, rijeke Sane na istoku i Zrmanje na jugu), postupno širio od 1. st. pr. Kr. U ranoj fazi srednjovjekovnog latiniteta, od 5. do kraja 8. stoljeća, klasični latinski počeo se rastakati i razvijati neovisno o središtu, prilagođujući se novim pojavama kao što su kršćanstvo i seoba naroda. U 8. i 9. st. postupno se reformirao, prihvaćajući prethodne promjene. U tom razdoblju oblikovao se književni srednjovjekovni latinski, koji se temeljio na klasičnom, crkvenom i vulgarnom latinitetu. Prema njemu, korijen riječi *liqu* u najširem se smislu odnosi na tekućinu. Značenje mu se mijenja ovisno o nastavku; tako *liquere* znači biti tekući, tečan, židak; *res liquentes* - tekućine, a *campi liquentes* - široke vodene površine (Marević, 2000., 1781).

Ilirsko je stanovništvo još prije dolaska pod rimsku vlast imalo dobro razvijenu i udomaćenu toponimiju za svoja naselja, rijeke, brda, plemenske skupine i sl. Sve to nazivlje samo se pamtilo i prenosilo predajom s koljena na koljeno (Marković, 1993., 11). Budući da je prioritet

rimskih vlasti bila teritorijalno-politička organizacija na makroprostornoj razini (u 3. st. pr. Kr. ustrojstvo protektorata Ilirik i njegova kasnija reorganizacija), neznatno su intervenirali u naslijeđenu plemensku organizaciju Ilira na nižim prostornim razinama. To se odrazilo u njegovoj površnoj romanizaciji, odnosno dugotrajno očuvanom autohtonom načinu života, a povezano s time u zadržavanju mjesne toponimije. Zahvaljujući kontinuitetu naseljenosti iz prapovijesnog razdoblja i sporijem procesu kulturne integracije unutar Rimskog Carstva, razmjerno znatan broj ilirskih toponima preživio je antičko-rimsko razdoblje i nakon stihijske kolonizacije tijekom ranoga srednjeg vijeka, i u modificiranom obliku ušao u jezični korpus novodoseľjanog stanovništva. Kao rezultat verbalnog posredovanja između starosjedilačkog iliromanskog stanovništva i doseljenika, sa stabilizacijom naseljenosti od ranog srednjeg vijeka uobičajio se fonetski oblik te riječi, *Lika*. Pod tim nazivom ušao je u poslije pisane izvore i zadržao se do najnovijeg vremena.

Takva etimologija pojma Lika ima čvrsto uporište u prostornoj stvarnosti gornjega i srednjega poriječja Like, koje je zauzimala srednjovjekovna Lička župa. Ta rodovska, a poslije i feudalna župa uključivala je prostor između Velebita na zapadu, Ličkog sredogorja na istoku i brdskog okvira Ličke zaravni (tzv. *Ličkog polja*) na jugoistoku; na sjeveru je bila omeđena lijevom pritokom Like, (H)Otešicom, od čijeg je utoka granica išla tokom Like do velebitskog ogranka (Grabovača, 770 m, Šutića vrh, 787 m). Odatle je preko sredogorskog ogranka (Marina glavica, 770 m), niže raščlanjenih zaravni (Lipovačka brda – Podovi) i Kuzmanovače (848 m) išla do kote Tromeda (1090 m), gdje su se sastajale župe Lika, Krbava i Bužani (Pavičić, 1990., 18).

Izuzme li se makroreljefna struktura, određena prostranom reljefnom zavalom Ličke zaravni, u prostornoj slici te prve i najstarije teritorijalne jedinice koja je nosila ime Lika, dominirale su površinske vode, tekućice i stajaćice. U njezinu središnjem dijelu je hidrografski čvor rijeke Like (po dužini prirodnog toka od 78,1 kilometar, poslije Trebišnjice, najveće ponornice u Europi) u koju, na nepunih osam kilometara zračne udaljenosti, utječu tri njezine najveće pritoke - Jadova, Novčica i Otešica. Među njima visokom se vodnošću izdvaja Novčica (s prosječnim protokom 6,4 m³/s), koja prikuplja vode srednjeg (Bogdanica s Bužimnicom) i južnog Velebita (Brušanica s Brušankom), a potom i sredogorska pritoka Jadova (prosječan protok 5,3 m³/s), Otešica, koja odvodnjava Ličku padinu srednjeg Velebita, znatno je manje izdašna (prosječan protok 1,3 m³/s).

Osim guste mreže tekućica, nastanku hidronima, a potom i horonima Lika pridonijele su močvarne i poplavne površine u tridesetak kilometara dugom podvelebitskom pojasu srednje Like, između Kukljića na jugu (gdje se nalaze bare *Ličkulje*, čijim dreniranjem, kao odtoka, nastaje potok, poslije rijeka Lika) do Smiljana i Bužima na sjeveru. Zbog površinskoga i podzemnog pritjecanja vode s vodonepropusne podloge od paleozojsko-trijaskih klastita, koji izgrađuju Ličku padinu i jezgru velebitske antiklinale, to je vodom prezasićeno, močvarno područje, koje je u prošlosti veći dio godine bilo pod vodom. Prema Kosoviću (Kosović, 1935., 73), to su u prošlosti bila jezera. "Označavana su u mapama još oko godine 1500. kao jezera. Takva se karta čuva u zagrebačkom Državnom arhivu".⁵ Najveće takve poplavne površine nalazile su se podno padine srednjeg Velebita, između Bužima, Smiljana, Trnovca i Kaniževca (Zablato, Trnovačke bare), gdje je do 18. st. pod vodom bilo 861 jutro zemlje (Fras, 1988:158). Poplavne površine postupno su smanjivane tek od kraja 18. stoljeća, kada je vojnokrajiska Uprava (1792. godine) pokrenula radove na isušivanju zemljišta. Pritom su na području Trnovca i Bužima iskopani veliki odvodni jarci do korita rječice Bogdanice, nakon čega su močvare osjetno smanjene, a na isušenom se zemljištu dobilo oko 800 jutara livada (Horvat, 1993., 83). Slični su radovi nastavljeni u 19. i 20. stoljeću, tako da su nekadašnje poplavne i zamočvarene površine danas uglavnom podvodne livade.

Izneseno nedvojbeno potkrepljuje tezu da je Lika dobila ime po vodi, prema svemu sudeći po istoimenoj rijeci, jednako kao što je slučaj sa srednjovjekovnim župama Hotučom, Krbavom i Gackom. To više što je voda dominantan prirodno-geografski elemenat koji obilježava taj prostor. Prema tome, pojam Lika lingvistički je i semantički toponim koji odražava povijesno-geografsku i suvremenu geografsku stvarnost ovog dijela Hrvatske. Tijekom razvoja prošao je evoluciju od *hidronima* (ime vode) do *horonima* (predjelni toponim) i od njega izvedenog *etnonima* (ime naroda, odnosno narodnosne skupine). Pritom se prostorni pojam Like postupno širio iz prvobitne postojbine u srednjoj Lici na ostale dijelove Ličke zavale, zapadni dio gornjeg Pounja, rubni dio podplješivičkog prostora na sjeveroistoku i dio Ogulinsko-plašćanske udoline na sjeveru.

5 Uvidom u fundus Hrvatskog državnog arhiva nije potvrđeno postojanje takve karte. Prve karte iz 16. stoljeća, na kojima je taj dio Like predočen u sklopu širih prostornih cjelina, previše su poopćene i netočne, pa ne mogu biti vjerodostojan izvor za navedenu tvrdnju. To se prije svega odnosi na prikaz hidrografske mreže na Hirschvogelovoj karti Hrvatske i Slavonije iz 1570. i prikaz Velebita na Sambucovoj karti Ilirika iz 1579. godine (Usp. SLUKAN ALTIĆ, 2003., 317, 400).

Temeljno značenje za razvoj prostornog pojma Lika imalo je upravno-teritorijalno ustrojstvo tijekom povijesno-geografskog razvoja. Kao što je istaknuto, u srednjem vijeku taj je pojam bio identičan sa srednjovjekovnom hrvatskom župom u porječju gornjeg i dijela srednjeg toka Like, odnosno gornjeg toka Ričice i zatvorenog krškog sljeva Obsenice na jugoistoku.

U osmanlijskom razdoblju horonim Lika proširio se na cijelo područje današnje srednje i južne Like, odnosno na prostor na kojem su u srednjem vijeku bile ustrojene župe Lika, Bužani (srednja Lika), Hotuča i Odorje (južna Lika). Osmanlije su taj prostor zaposjeli 1528. godine i uključili ga, najprije u Bosanski, a od 1537. godine u Kliški sandžak (Šabanović, 1959., 73). Zbog učestalih napada iz Primorske krajine, tijekom druge polovice toga stoljeća naselili su ga novim stanovništvom. Stabiliziranom naseljenošću namjeravali su učvrstiti obrambeni pojas prema Primorskoj krajini i omogućili su razvoj samoopskrbnoga gospodarstva na tom gorsko-krškom prostoru. Prvi val naseljavanja, oko 1550. godine, imao je karakter stočarske, a drugi, između 1576. i 1586., pretežno agrarne kolonizacije (Pavičić, 1990., 131, Lopašić, 1884., 28). Paralelno s naseljavanjem, osmanlijske su vlasti preuredile vojnu i građansku upravu na tome području. Teritorij sjeverno od Knina i Krke izdvojili su iz Kliškoga sandžaka i ustrojili poseban sandžak. Taj se prvo zvao Krčkim, a poslije, češće, Ličkim sandžakom. Osnovan je između 1578. i 1580. godine kada i Bosanski pašaluk, kojemu je sve vrijeme postojanja i pripadao (Šabanović, 1959., 75). Nakon te upravno-teritorijalne reorganizacije, gornje Pounje i sjeverna Krbava ostali su u Krčkom sandžaku, dok su današnja srednja i južna Lika, zajedno s dijelom sjeverne Dalmacije, bile u sastavu Krčko-ličkoga, odnosno Ličkog sandžaka. Na tadašnjem području "turske Like i Krbave" bilo je sedam kotareva, od kojih je Bunić pripadao Kliškom, a Udbina, Gračac, Ribnik, Novi i Perušić Ličkom sandžaku (Pavičić, 1990., 133-134). Takva se upravno-teritorijalna organizacija zadržala do povlačenja Osmanlija s tog prostora (1689. godine), što znači više od 100 godina. Tijekom tog razdoblja prostorni pojam Lika učvrstio se i na cijelom području srednje i južne Like. Unatoč pripadnosti Ličkom sandžaku i Udbinskom kotaru, zbog ukorijenjene svijesti o horonimu Krbava, naziv Lika nije se afirmirao u tom dijelu bivše Krbavske župe. To je posljedica njezine funkcije kao regije-jezgre unutar Ličke zavale u predosmanlijskom, srednjovjekovnom razdoblju, kao i značenja Udbine kao njezina političkog središta.

U neizmijenjenom značenju pojmovi Lika i Krbava koristili su se do sredine 18. stoljeća, kada su (1746. godine) u sklopu preustroja Karlovačkog generalata Vojne krajine, na širem području Like ustrojene Lička i Otočka pukovnija (Fras, 1988., 119). Svaka od njih bila je podijeljena u 12 satnija, u koje su razvrstana pojedina naselja. Satnijski su okruzi bili upravne, sudbene i vojničke cjeline, odnosno temeljne jedinice upravno-teritorijalne organizacije pukovnije. Zbog ravnomjernijeg rasporeda stanovništva, 1765. godine provedena je preraspodjela prostora između pojedinih pukovnija, prema kojoj je sjeverni dio tradicionalnog ličko-krbavskog prostora uključen u Otočku pukovniju (kojoj su pripale Pazariška, Perušička, Bjelopoljska i Korenička satnija). Brinjski kraj dodan je Ogulinskoj pukovniji (kojoj su ustupljeni satnijski okruzi Jezerane-Brinje i Luka) (ibid., 42). Granice Ličke pukovnije potpuno su određene 1795. godine, kada joj je, nakon Habsburško-otomanskog rata (1788.-1791.), odnosno mirovnog ugovora u Svištovu iz 1791. godine, pripao i zapadni dio gornjeg Pounja, tzv. Unski okrug. U njemu su 1800. ustrojene Srbska i Dobroselska satnija. Rezultat toga jest da je od kraja 18. stoljeća do razvojačenja Vojne krajine, 70-ih godina 19. stoljeća, u sastavu Ličke pukovnije bio veći, središnji i južni dio srednje Like, južna Lika, južna Krbava i zapadni dio gornjeg Pounja, na kojem su postojale satnije: Širokokulska, Kaniška, Smiljanska, Medačka, Svetomihovilska – Lovinac, (srednja Lika), Gračačka, Sv. Petar - Bruvno, Zrmanjska (južna Lika), Udbinska, Mekinjarska (Krbava) te Srbska i Dobroselska (Ličko Pounje) (ibid., 124-161). Sjedište Dobroselske satnije naknadno je (1826. godine) premješteno u središnje naselje Lapačkog polja - Donji Lapac, u kojem je bilo demografsko težište Ličkog Pounja (ibid., 131-134).

Takva prostorna organizacija u uvjetima patrijarhalnog vojno-agrarnog sustava utjecala je na snažnu prostornu identifikaciju stanovništva, kao Ličana, Otočana, Ogulinaca itd., što podrazumijeva odgovarajuću prostornu identifikaciju. Na taj način pojam Lika u vojnokrajiskom se razdoblju proširio do Une na istoku i dalmatinske granice, južno od Palanke u Pozrmanju na jugu. To se odrazilo i na širenje toponimije s pridjevom *lič-ki/kalko* u tim rubnim dijelovima Ličke pukovnije, kao što su *Tiškovac Lički* u gornjem Pounju te *Lička vrata* i *Lička Brina* u gornjem Pozrmanju.

Ipak, na širenje prostornog pojma Like najviše je utjecalo županijsko uređenje nakon razvojačenja Vojne krajine, u razdoblju 1881.-1918. Njime je dotadašnja dvojna prostorna organizacija (Lička i Otočka pukovnija) zamijenjena jedinstvenom upravno-teritorijalnom cjelinom – Ličko-kr-

bavskom županijom, sa sjedištem u Gospiću te gradovima Senjom i Karlobagom. Osim Ličke i Otočke pukovnije, nova prostorna jedinica uključivala je i općine Brinje, Jezerane i Krivi Put u podkapelskom prostoru, koje su u vojnokrajiškom razdoblju bile u sastavu Ogulinske pukovnije. Tako izdvojen prostor zauzimao je 6.122 km² (Vranješ-Šoljan, 1990., 234). Izbor užeg ličkog prostora (srednje Like), odnosno glavnog središnjeg naselja prijašnje Ličke pukovnije, za središte novoutemeljene županije na početku novoga razdoblja povijesno-geografskog razvoja, nakon oslobođanja od restriktivnog krajiškog sustava, snažno se odrazio u širenju prostornog pojma Like. Od tada se naziv Lika postupno proširio na ostali dio Ličke zavale, brinjski podkapelski prostor, te uski kordunski pojas podno sjeveroistočne padine Plješivice.⁶ Jedini dio Ličko-krbavske županije na koji se nije proširio regionalni naziv Lika primorski je pojas od Ledenica, sjeverno od Senja, do Barić Drage na jugu. To je očito posljedica izrazitih prirodno-geografskih različitosti, ustaljenosti pojma "primorje" i istaknute velebitske reljefne barijere (Pavić, 1978., 96). Naime, utjecaj velebitske barijere ne odražava se samo u prirodno-geografskim obilježjima, posebno izraženim u klimatsko-ekološkim razlikama između njegove ličke i primorske padine, nego također u odgovarajućim razlikama u poljoprivrednoj proizvodnji i s time povezano tradicionalnom gospodarstvu, fizionomiji naselja i načinu života, dakle kulturnim elementima koji određuju geoprostorni identitet. Unatoč istaknutom značenju velebitske barijere na prostornu identifikaciju stanovništva kao Ličana i Primoraca, upravo su rubna velebitska naselja primjer kako takva identifikacija ovisi o kumulativnom utjecaju više čimbenika, među kojima važnu ulogu ima funkcionalna gravitacija. Tako se, zbog tradicionalnog teritorijalno-političkog ustroja i funkcionalne gravitacije prema Senju, stanovnici sjeverozapadnoga, rubnog dijela Ličke zavale (Vratnik, Melnice i Crni Kal) u regionalnom pogledu identificiraju kao Primorci. S druge strane, stanovnici naselja Baške Oštarije, također ustrojenog unutar primorske općine Karlobag, zbog naglašenije funkcionalne gravitacije prema Gospiću, identificiraju se kao Ličani. Iznimka od toga pravila su stanovnici prostorno (reljefno) izdvojenijeg naselja Krasno. Oni se zbog podijeljene gravitacije između Senja, sjedišta upravno-administrativne

6 Taj podplješivički pojas obuhvaća područje nekadašnjih općina Petrovo Selo (umjesto Petrovo Selo od 1880. nosi naziv Ličko Petrovo Selo) i Zavalje, koje su za postojanja Vojne krajine bile u sastavu Koreničke (Priboj, Petrovo Selo) i Bjelopoljske satnije (Zavalje, Skočaj, Melinovac) u Otočkoj pukovniji, te Drežničkoj satniji (Donji Vaganac, Gornji Vaganac, Rešetar, Smoljanac) u Ogulinskoj pukovniji (FRAS, 1988., 176-178, 207; KORENČIĆ, 1979., 685.)

jedinice kojoj pripadaju, te bližeg i prometno dostupnijeg Otočca, kao i zbog slabije uključenosti u njihov društveno-gospodarski život, ne identificiraju prema regionalnoj pripadnosti, nego kao Bunjevci (Pejnović, 2007., 20).

Osim na Ličku reljefnu zavalu i podplješivički pojas na sjeverostoku, od kraja 19. stoljeća lički regionalni identitet proširio se izvan Ličko-krbavske županije, na podkapelski prostor sjeverno od hrpta Kapele, koji je bio u sastavu tadašnje Riječko-modruške županije. Tome je više razloga. Prije svega, taj prijelazni prostor između "prave" Like i "pravoga" Gorskog kotara dugo (poslije nestanka srednjovjekovne Modruše) nije imao poseban regionalni naziv⁷, a ima više poveznica s ličkim, nego s goranskim prostorom (od fizionomske sličnost, preko uvjeta i načina naseljavanja, odnosno povijesno-geografskog razvoja unutar Vojne krajine do dinarske tradicijske kulture). Osim toga, na ličku regionalnu identifikaciju toga podkapelskog prostora utjecali su crkveno-teritorijalno ustrojstvo, a poslije i lička željeznica. Naime, početkom 17. stoljeća (1630.) bivša Modruška biskupija, kao nasljednica Krbavske biskupije,⁸ uključena je u sastav Senjske biskupije, kojoj su nakon oslobođenja od osmalijske vlasti 1689. godine priključene Lika i Krbava. Fizionomska i tradicijsko-kulturna sličnost, kao i zajedničko ustrojstvo u sklopu jedinstvene crkveno-teritorijalne organizacije⁹ pridonijeli su da se u ključnom (formativnom) razdoblju afirmacije ličkog regionalnog identiteta, za postojanja Ličko-krbavske županije, 1881.-1918., stanovništvo tog područja počelo identificirati kao Ličani. Takva regionalna identifikacija dodatno se učvrstila nakon Prvog svjetskog rata, povezano s izgradnjom i prometno-geografskom funkcijom ličke željeznice. Koliko je ta pruga pridonijela širenju ličke regionalne identifikacije pokazuje podatak da se lički identitet posebno učvrstio na području njezina gravitacijskog dometa, u suvremenim

7 Danas se za taj prostor uobičajio regionalni naziv, neologizam, Ogulinsko-plašćanska udolina, što ponajbolje odražava fizionomska i funkcionalna obilježja te prostorne cjeline (Usp. PAVIĆ, 1975., 61-76).

8 Od 1460. do 1493. Modruš je bio sjedište krbavskog biskupa.

9 Lička zavalu i Ogulinsko-plašćanska zavalu ustrojene su u istoj crkveno-administrativnoj jedinici od 1689. godine, što znači punih 320 godina. Tako se u sklopu suvremene Gospićko-senjske biskupije nalazi i Ogulinski dekanat, koji uključuje župe Ogulin, Trošmarija i Zagorje Ogulinsko (grad Ogulin), Generalski Stol, Lešće, Lipa i Mrežnički Brest (općina Generalski Stol), Cerovac, Josipdol, Modruš, Oštarije (općina Josipdol), Plaški (općina Plaški), Saborsko (općina Saborsko), Tržić/Kamenica i Tounj (općina Tounj). U sastavu toga dekanata je i 9 naselja općine Bosiljevo, ustrojenih unutar župa Lešće (naselja Dani, Grabrk, Soline, Špehari i Umol), Trošmarija (naselja Otok na Dobri, Malik i Mateše) i Lipe (naselja Vodena Draga) (usp. PEJNOVIĆ, 2004., 537).

općinama Plaški, Josipdol i Oštarije.¹⁰ Tadašnje širenje socioprostornog pojma Like sjeverno od Kapele odrazilo se i u toponimiji, pa je staro naselje Jasenica promijenilo ime u Lička Jesenica¹¹. Unatoč tome, lički regionalni identitet na tome prostoru nikada nije bio tako izrazit kao južnije od Kapele. Otuda se pod utjecajem novije teritorijalne organizacije poslije Drugoga svjetskog rata i gravitacijske usmjerenosti prema bližim i razvijenijim središtima središnje Hrvatske i sjevernoga Hrvatskog primorja (Karlovac, Rijeka) do suvremenog doba gotovo posve izgubio. Sačuvan je još samo u tragovima, isključivo kod starijega stanovništva.

Suvremenom shvaćanju prostornog pojma Like posebno je pridonijelo osnivanje regionalnih zajednica općina 1974. godine, s funkcijom planskih regija. U sklopu takve teritorijalno-političke organizacije tadašnja Zajednica općina Gospić odgovarala je prostornom obuhvatu ličke regije. To je zaživjelo u odgovarajućim stručnim elaboratima¹² i prostorno-razvojnim dokumentima, što je dodatno učvrstilo lički regionalni identitet na području pet tadašnjih općina: Donji Lapac, Gospić (osim dijela Podvelebitskog primorja, danas u sastavu općine Karlobag), Gračac, Otočac i Titova Korenica.

Od početka 1990-ih godina regionalni identitet Like znatno je oslabljen pod utjecajem više međuovisnih čimbenika, pri čemu ključno značenje imaju depopulacija i promjena sastava stanovništva te upravno-teritorijalna organizacija u dvije županije. Naime, šire područje Like, Ličko-senjska županija, u posljednjem je međupopisnom razdoblju zabilježila najveću stopu depopulacije među hrvatskim županijama, -37,0% stanovništva (Nejašmić

10 Ta pruga imala je veliko prometno i gospodarsko značenje za nerazvijena područja koja su joj gravitirala. Prva dionica pruge od Ogulina do Plaškog puštena je u promet 1914., od Plaškoga do Vrhovina 1918., od Vrhovina do Gospića 1920., a konačno je završena krajem 1924. godine (HORVAT, 1993., 96-111.)

11 Naselje se spominje još u Modruškom urbaru (1193.) pod nazivom Jasenica. Nakon prekida naseljenosti zbog osmanlijskih prodora, ponovno je naseljeno krajem 17., st. kada metatezom mijenja ime u Jesenice. Od 1931. počinje se nazivati Lička Jesenica (FRAS, 1988., 208; KORENČIĆ, 1979., 450.)

12 Pritom posebno valja izdvojiti elaborat "Konceptija dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja Like", knj. I-IV, Institut za ekonomska istraživanja Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1978., zatim "Nedovoljno razvijena područja SR Hrvatske", Ekonomski institut Zagreb, Republički zavod za razvoj privredno nedovoljnih krajeva SRH, Republički zavod za društveno planiranje SRH, Zagreb, 1982. te "Razvoj privredno nedovoljno razvijenih krajeva SR Hrvatske", Ekonomski institut Zagreb, Republički fond za razvoj privredno nedovoljno razvijenih krajeva SRH, Zagreb, 1985.

Tablica 1.

Stanovništvo u gradovima/
 općinama Like prema mi-
 gracijskim obilježjima 2001.
 godine sa stajališta utjecaja
 na regionalni identitet

2008., 40). Glavnina iskazanoga demografskog regressa odnosi se upravo na Liku, gdje je u istom razdoblju broj stanovnika smanjen čak 45,6% (Pejnović 2004., 31). Na taj način osjetno je smanjen broj autohtonih stanovnika regije, Srba i Hrvata, koji su nositelji ličke regionalne identifikacije, više od 50% prema njihovu broju iz 1991. godine. Budući da je od sredine 1990-ih godina u središnja naselja depopuliranih područja naseljeno novo stanovništvo, promijenjen je omjer izvornog ličkoga i doseljenog stanovništva. Navedene promjene sadržane su u rezultatima Popisa stanovništva 2001. godine:

Prostorna jedinica G. – grad O. – općina	Ukupno stanovništvo	Od rođenja stanuje u istom naselju	Doseljeno s područja iste županije	Doseljeno iz drugih županija RH	Doseljeno iz inozemstva	Nepoznato	Omjer između izvorno ličkoga (2+3) i doseljenog (4+5) stanovništva
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
L i k a	45 414	25 886	10 089	4 559	4 333	247	80,2 : 19,8
G. Gospić	12 980	6 489	4 699	1 149	543	100	86,9 : 13,1
G. Otočac	10 411	7 238	2 230	623	267	53	91,4 : 8,6
O. Brinje	4 108	3 124	604	216	142	22	91,2 : 8,8
O. D. Lapac	1 880	1 260	48	193	371	8	69,9 : 30,1
O. Gračac*	3 923	1 389	*307	*800	1 413	14	43,4 : 56,6
O. Lovinac	1 096	824	47	151	66	8	80,1 : 19,9
O. Perušić	3 494	2 398	817	181	80	18	92,5 : 1,5
O. Plit. Jezera	4 668	1 907	827	818	1 106	10	58,7 : 41,3
O. Udbina	1 649	877	212	287	268	5	66,2 : 33,8
O. Vrhovine	905	380	298	141	77	9	75,7 : 24,3

* Zadarska županija

Izvor: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, Popis 2001. (<http://www.dzs.hr>)

Treba napomenuti da izneseni pokazatelji na razini Like imaju orijentacijsku vrijednost. Naime, zbog pripadnosti Zadarskoj županiji općine Gračac, nisu jednoznačni za sve jedinice lokalne samouprave. U izvorno ličko stanovništvo uvršteni su stanovnici gradova/općina Like koji od rođenja stanuju u istome naselju, kao i oni koji su se doselili s područja (iz istog grada/općine ili drugog grada/općine) iste županije. Doseljenici su oni koji su se doselili (bilo kada) iz ostalih županija Hrvatske ili inozemstva. Budući da Gračac pripada drugoj županiji, na temelju navedenoga

statističkog izvora nije moguće napraviti točan proračun.¹³ No, izuzme li se općina Gračac (koja sudjeluje u stanovništvu Like sa 8,6%), izneseni pokazatelji omogućuju pouzdan uvid u promjenu omjera autohtonog ličkog i doseljenog stanovništva u ostalim gradovima/općinama Like.

Kao slabije razvijena regija, s obilježjima problemskih područja, Lika zaostaje po broju i udjelu useljenih iz ostalih područja Hrvatske (drugih županija). No, za razliku od toga, ističe se visokim brojem i udjelom doseljenih iz inozemstva, među kojima čak 85,2% čine doseljenici iz Bosne i Hercegovine. Kao što je poznato, riječ je o hrvatskom stanovništvu, uglavnom iz srednje Bosne, koje je sredinom 1990-ih godina naseljeno u središnja naselja depopuliranih područja Like. Najviše ih se doselilo u Gračac i Korenicu, a potom u Lički Osik (područje Grada Gospića), Donji Lapc i Udbinu:

Tablica 2.
 Doseljenici iz Bosne i Hercegovine u ukupnom broju doseljenih iz inozemstva po gradovima/općinama Like 2001. godine

Prostorna jedinica G. – Grad O. – Općina	Doseljeni iz inozemstva		Udio doseljenika iz BiH	
	Svega	Iz B i H	u ukupnom broju doseljenih	u gradovima/općinama Like
L i k a	4 333	3 693	85,2	100,0
G. Gospić	543	375	69,1	10,2
G. Otočac	267	140	53,0	3,8
O. Brinje	142	100	70,4	2,7
O. D. Lapac	371	355	95,7	9,6
O. Gračac	1 413	1 301	92,1	35,2
O. Lovinac	66	52	78,8	1,4
O. Perušić	80	53	66,3	1,4
O. Plitvička Jezera	1 106	1 022	92,4	27,7
O. Udbina	268	257	95,9	7,0
O. Vrhovine	77	38	49,4	1,0

Izvor: *Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, Popis 2001.* (<http://www.dzs.hr>)

Ratom uzrokovana depopulacija i doseljavanje stanovništva iz Bosne i Hercegovine promijenili su, ponegdje i osjetno, omjer izvornog ličkoga i doseljenog stanovništva.

13 Prema rezultatima Popisa stanovništva 2001. godine, u općinu Gračac s područja iste (dakle, Zadarske) županije ukupno se doselilo 307 stanovnika (od kojih 219 iz istoimene općine, a 88 iz drugih gradova/općina županije). No, za procjenu intenziteta i smjera migracija važniji je podatak da se iz drugih županija u tu općinu doselilo čak 800 stanovnika. Kada se zna da je u razdoblju 1962.-1992., koje karakterizira najdinamičnija socijalno-prostorna pokretljivost stanovništva u bivšoj općini Gračac, bilo i područje današnje općine Lovinac, opravdano se može pretpostaviti da taj broj uključuje znatan broj stanovnika s područja Like.

Tako doseljenici znatno prevladavaju u strukturi stanovništva općine Gračac, u općini Plitvička jezera sudjeluju s više od 40%, a u Udbini i Donjem Lapcu s više od 30% u ukupnom stanovništvu. Razmjerno sve manje autohtona ličkog stanovništva nužno se odražava u slabljenju ličke identifikacije u tim dijelovima regije.

Osim promijenjene strukture stanovništva, slabljenju regionalnog identiteta u južnoj Lici pridonosi činjenica da je županijskim ustrojem općina Gračac (koja okuplja Gračacki kraj, gornje Pozrmanje i južni dio gornjeg Pounja - srpski dolinski prostor) organizirana izvan granica matične Ličko-senjske županije (od 1992. u sastavu tadašnje Zadarsko-kninske, a od 1997. Zadarske županije). Tome treba dodati izrazit funkcionalno- gravitacijski utjecaj Zadra koji, nakon izgradnje suvremene cestovne infrastrukture, sve više privlači i stanovništvo općina Lovinac i Udbina, a nekim funkcijama i Grada Gospića. Sasvim je izvjesno da će se u takvim okolnostima započeto slabljenje regionalnog identiteta nastaviti, te čak i pojačati.

Prostorno-identitetska struktura Like

Postojeća struktura naseljenosti Like uglavnom je rezultat sekundarnog naseljavanja krajem 17. i početkom 18. stoljeća, te naknadnog raseljavanja doseljenika unutar Ličke zavale i podplješivičkog pojasa u Pounju. Pritom je taj dio Gorske Hrvatske naselilo stanovništvo s bližeg i šireg područja, koje je moguće podijeliti u pet imigracijskih struja: 1. Hrvati starosjedioci i njihovi naseljenici, 2. Hrvati doseljenici iz Ogulina i Kupe, 3. doseljeni Hrvati Bunjevci, 4. stariji i mlađi srpski doseljenici i 5. Hrvati doseljeni iz Bosne (Pavičić 1990., 171-234). Riječ je, dakle, o stanovništvu iz različitih emitivnih područja, dvojne konfesijske strukture, različitih kulturnotradicijskih, sociokulturnih i lingvističkih obilježja. Prema tome, to je bio prostor višedimenzionalnog identiteta, u kojem je koegzistiralo više zasebnih kulturnih identiteta. Tijekom protekla tri stoljeća istodobno su se ostvarivala dva naizgled divergentna procesa, sociokulturnog i sociopsihološkog zbližavanja u uvjetima homogenoga historijsko-geografskog razvoja s jedne, i etnokonfesijske polarizacije na Hrvate katolike i Srbe pravoslavne oko sredine 19. stoljeća s druge strane.

Dugotrajan homogen život u uvjetima tradicionalnoga gospodarstva obiteljskih zadruga, posebno u razdoblju rigidnoga vojnokrajiškog sustava (1712./1746.-1871/1873.), postupno je sve više zbližio inicijalno raznorodne druš-

tvne zajednice unutar užih i širih prostorno-životnih cjelina. To se odrazilo na postupno slabljenje posebnih kulturno-identitetskih obilježja na štetu razvoja složenih prostornih identiteta. Na taj se način postupno razvila hijerarhijski oblikovana prostorno-identitetska mreža Like:

Dane PEJNOVIĆ
Geografske osnove
identiteta Like

Tablica 3.
Prostorno-identitetska
struktura Like

Hijerarhijski stupanj			
Regionalni (pokrajinski)	Subregionalni (područni)	Mikroregionalni (lokalni)	Zavičajni
lički	srednjolički	gopički	gopičko-ličkonovski
			smiljanski
			medački
			ličko-osički
			pazariški
		perušički	perušički
			kosinjski
		lovinački	lovinačko-svetoročki
			ličkocersko-ričički
	gacki	otočki	otočko-prozorski
			brloško-donjogacki
			škarsko-dabarski
			leščarsko-gornjogacki
			kuterevski
		brinjski	brinjsko-križpoljski
			jezeransko-podkapelski
			vodotečko-gornjobrinjski
		vrhovinski	vrhovinsko-zalužnički
			gornjovrhovinsko-potočko-turjanski
	krbavski	korenički	koreničko-bjelopoljski
			plitvički
			ličkopetrovoselski
		udbinski	udbinski
			bunički
podlapačko-mekinjarski			
južnolički	gračački	gračačko-štikadski	
		bruvanjsko-mazinski	
		gornjozrmanjski	
		srbski	
ličkopounjski	donjolapački	donjolapačko-dobroselski	
		nebljusko-pounjski	

Prikazana prostorno-identitetska struktura znatno korespondira s regionalno-geografskom strukturom Like, što znači da se temelji na geoprostornoj strukturi prama-

tranog područja. Unatoč tome, ne smijemo je shvaćati kao petrificiranu formu, nego kao dinamičan, vremenski promjenljiv socioprostorni sustav koji je tijekom svojeg razvoja prošao tri faze. Prvu, tradicionalnu, kada je takva struktura utemeljena i oblikovana; drugu, u razdoblju modernizacije (socijalno-ekonomske tranzicije u sklopu urbano bazirane industrijalizacije) kada je destabilizirana dinamičnim socijalnim prestrukturiranjem i prostornim preslojavanjem stanovništva; i treću, u postmodernističkom (tercijarnom) razdoblju, koja je dodatno destruirana postojećom društvenom i identifikacijskom fragmentacijom.

No, glavni čimbenik rizika za opstojnost prostornog identiteta Like, na svim razinama regionalne hijerarhije, svakako je intenzivna depopulacija s trendom demografskog izumiranja. Na taj način posebno je ugrožen zavičajni identitet u izrazito perifernim i/ili ratom poharanim područjima. Među takvim prostorno-identitetskim entitetima posebno valja izdvojiti medački i pazariški kraj u Gradu Gospiću; kosinjski kraj u općini Perušić; ličko-cersko-rički kraj u općini Lovinac; brloško-donjogacki i škarsko-dabarski kraj u Gradu Otočcu; vodotečko-gornjobrinjski kraj u općini Brinje; gornjovrhovinsko-potočkoturjanski kraj u općini Vrhovine; ličkopetrovoselski kraj u općini Plitvička jezera; bunički i podlapačko-mekinjarski kraj u općini Udbina; bruvanjsko-mazinski, gornjozrmanjski i srbski kraj u općini Gračac te nebljusko-pounjski kraj u općini Donji Lapac.

Iako slična obilježja općeg kretanja stanovništva (trend demografskog izumiranja) imaju i prostorne cjeline na mikroregionalnoj razini, njihov prostorni identitet nije neposredno ugrožen koliko i zavičajni. One su identične s prostornim obuhvatom gradova i općina, pa imaju veću gustoću institucija, okupljenih u njihovim središnjim naseljima, koje svojim djelovanjem pridonose čuvanju lokalnoga prostornog identiteta.

Najveće razlike u intenzitetu prostorne identifikacije postoje na subregionalnoj razini. Posljedica su kumulativnog utjecaja više čimbenika, od razlika u modernizacijskim procesima među manjim prostornim cjelinama Like do znatnog rasta udjela alohtonog stanovništva u istočnom i južnom dijelu regije tijekom 1990-ih godina. Zbog povoljnijeg geografskog položaja (bliže makroregionalnim središtima - Zagrebu i Rijeci), razmjerno manjeg stradanja stanovništva i materijalne strukture u ratu 1991.-1995. kao i zbog tradicionalno veće otvorenosti utjecaju gradskih središta iz Primorja i unutrašnjosti Hrvatske, u modernizacijskim procesima prednjači gacka subregija. Povezano s time, od sredine 1990-ih godina na tom po-

dručju bilježimo kulturni preporod koji se odrazio u jačanju posebnoga, tzv. *gačanskoga* prostornog identiteta. Osnovu njegove individualnosti unutar Like čini stari čakavski govor s ikavskom i ponešto ekavskom zamjenom i sa starom akcentuacijom, kojim se govori u Brinju, Jezeranama i Crncu te njihovoj okolini, zatim u Otočcu i njegovoj okolini, Dubravama, Prozoru, Čovićima, Sincu, Lešću, Švici i Ramljanima, i koji nestaje (Pavičić, 1990., 293). Prema novijim istraživanjima, gackom čakavštinom govori se u dvadesetak naselja južnog dijela Grada Otočca, na potezu od Ramljana do Kompolja, i u središnjem dijelu brinjskog kraja (Kranjčević, 2003., XV).

Gacku čakavštinu i na njoj razvijen *gačanski* kulturni identitet nastoji očuvati Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke.¹⁴ Nedvojbeno pozitivno djelovanje *Katedre* na afirmaciji vlastitoga područnog identiteta prati i određena stručna nedosljednost pri korištenju regionalno-geografske nomenklature. Naime, u sklopu takvih nastojanja, umjesto pojma *Lika* za prostorni obuhvat suvremene ličke regije uporno se koristi proizvoljna sintagma *Lika, Gacka i Krbava*. Pritom se pojam *Lika* izjednačava sa srednjom Likom, dakle prostorno se reducira i stavlja u istu razinu regionalne hijerarhije s Gackom.¹⁵ Iako takva nomenklatura i regionalizacija nisu u skladu sa suvremenom regionalno-geografskom raščlambom ovog dijela Gorske Hrvatske (usp. Njegač, 2002., 275-279; Pejnović, 2004., 30) niti imaju uporište u aktualnom Prostornom planu Ličko-senjske županije,¹⁶ njihovo uporno promicanje kroz publicističku aktivnost Katedre unosi zabunu u dijelu stručno slabije upućene javnosti i odražava se u pogrešnoj percepciji prostornog pojma *Like*, odnosno njezinih regionalnih sastavnica. Pod utjecajem nametanja takvoga, pogrešnog naziva za regiju (*Lika, Gacka i Krbava*, umjesto uvriježenog *horonima Lika*), slična nastojanja za oživljavanje posebnoga, subregionalnog identiteta u novije vrijeme iskazuje i dio novodoseljenog stanovništva u južnoj Krbavi. U postojećim uvjetima regionalne dezintegracije (zbog nedo-

14 Inicijalnu ulogu u njegovanju gacke čakavštine imala je udruga građana Gacko ča, utemeljena 1996. godine, koja je već sljedeće, 1997. godine, prešla u udrugu Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke.

15 Jedan od primjera takve intervencije u regionalno-geografsku nomenklaturu *Like* jest i citirani rad M. Kranjčevića (2003), u kojem se umjesto u *Lici*, izriječkom navodi u *Gackoj, Lici i Krbavi (X)*.

16 U Prostornom planu Ličko-senjske županije, kao manje prostorne cjeline, subregije, *Like* izdvajaju se: *Gacka* (Grad Otočac, općine Brinje i Vrhovine), srednja *Lika* (Grad Gospić, općine Perušić i Lovinac), *Krbava* (općine Plitvička jezera i Udbina) i *Ličko Pounje - sjeverni dio* (općina Donji Lapac) (usp. Odluka o donošenju Prostornog plana Ličko-senjske županije, Odredba za provođenje, Županijski glasnik, 15/06).

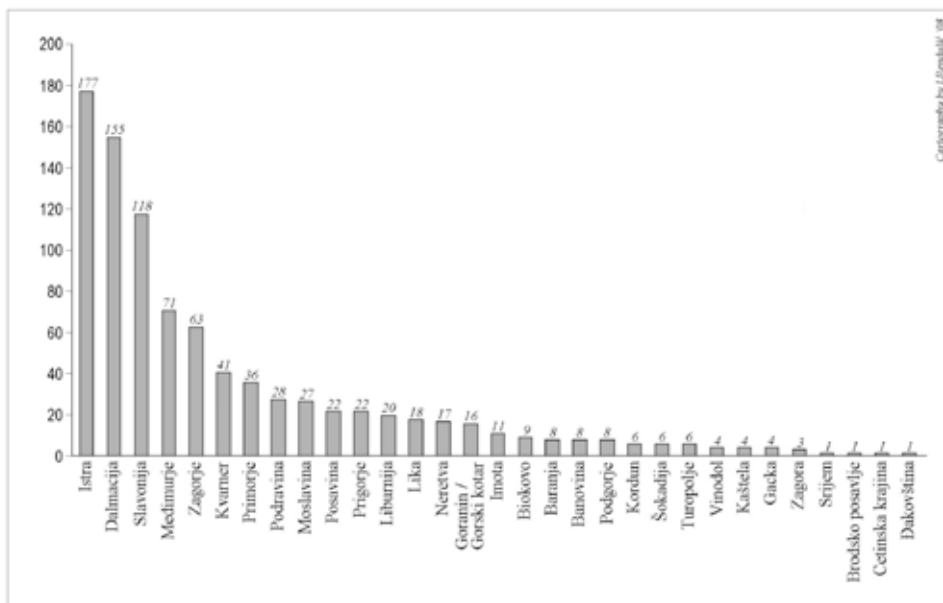
statka razvijenijega regionalnog središta, to se odražava u recentnom slabljenju ličke regionalne samoidentifikacije u te dvije subregije).

Lika kao perceptivna regija

Trenutačno, u doba globalizacije, kada se sve ozbiljnije postavlja pitanje borbe za čuvanje lokalnih i regionalnih identiteta, na važnosti sve više dobiva pojam regije vezan za samoidentifikaciju te osjećaj pripadnosti percipiranoj regiji. Jedan od pokazatelja takve regionalne samoidentifikacije jesu i ergonimi (nazivi poslovnih zajednica, poduzeća, tvrtki, udruženja i drugih organizacija) u imeniku poslovnih subjekata. Učestalost pojedinih geografskih imena u ergonimima upućuje na geografske predodžbe, odnosno pokazuje koja nam geografska područja i lokacije služe kao okosnice i orijentiri na imaginativnim kartama, a koja ulaze u zasjenjena područja ignorancije ili indiferentnosti (Šakaja, 2003., 27).

Istraživanje učestalosti ergonima u *Telefonskom imeniku Republike Hrvatske 2002.* pokazuje da više od trećine (35%) svih geografskih ergonima jesu regionalni, što potvrđuje visok stupanj izraženosti regionalne samoidentifikacije u Hrvatskoj. Među registriranim regionalnim ergonimima (ukupno 31) pojam Lika nalazi se na razmjerno visokom 13. mjestu:

Slika 2.
 Frekventnost regionalnih naziva u ergonimima

(Izvor: Šakaja, 2003., 28)

Slična novija analiza učestalosti ergonima u *Sudskom registru trgovačkih društava RH 2008.* pokazuje znatno više ergonima s nazivom Lika (ukupno se pojavljuje 46 puta). Pritom je indikativna njihova prostorna distribucija. Osim Ličko-senjske županije, više od polovice svih ergonima s nazivom Lika u Hrvatskoj, nalazimo u svim važnijim emigracijskim odredištima Ličana, te u šest od deset gradova/općina regije:

Ž u p a n i j a	Jedinica lokalne samouprave
- Ličko-senjska (25)	- Grad Gospić (7)
	- općina Udbina (6)
	- Grad Otočac (5)
	- općina Plitvička jezera (4)
	- općina Donji Lapac (2)
- općina Lovinac (1)	
- Grad Zagreb (6)	- Grad Zagreb (6)
- Zagrebačka županija (3)	- Grad Dugo Selo (1)
	- Grad Samobor (1)
	- Grad Velika Gorica (1)
- Primorsko-goranska (3)	- Grad Rijeka (2)
	- Grad Bakar (1)
- Zadarska (3)	- Grad Zadar (2)
	- općina Gračac (1)
- Karlovačka (2)	- općina Barilović (1)
	- općina Plaški (1)
- Bjelovarsko-bilogorska (2)	- Grad Bjelovar (2)
- Splitsko-dalmatinska (2)	- Grad Split (2)

Tablica 4.
 Distribucija ergonima
 Lika (lički/lička/ličko) u
 županijama i jedinicama
 lokalne samouprave Hrvatske

Izvor: Sudski registar trgovačkih društava RH, Ministarstvo pravosuđa RH, 2008.
 (<http://www.pravosudje.hr>)

Niska nosivost prostora u uvjetima tradicionalnoga gospodarstva i trajno zaostajanje u regionalnom razvoju Hrvatske odrazili su se u kontinuiranom iseljavanju, posebno intenzivnom nakon razvojačenja Vojne krajine od početka 1870-ih godina. S obzirom na uzroke, moguće je izdvojiti dva temeljna razdoblja mehaničkog kretanja stanovništva: prvo, iseljavanje u uvjetima agrarne prenaseljenosti, odnosno *pasivnosti* krškog kraja, od početka 1870-ih godina do sredine 20. stoljeća i drugo, iseljavanje u uvjetima periferije, odnosno polariziranog razvoja Hrvatske, od početka 1950-ih do danas. Temeljno odredište iseljavanja u uvjetima tradicionalnog sociogospodarskog razvoja bila je istočna Hrvatska, prije svega Požeška kotlina,

Podravina i bjelovarska regija. Tako su već 1890. godine samo u županiji Požega zabilježene čak 6.594 osobe porijeklom iz Like (Horvat, 1942., 33). Organizirano seljenje i naseljavanje ravničarskih područja Hrvatske nastavilo se nakon Prvog svjetskog rata, tako da se do 1923. godine iz Like doselilo ukupno toliko stanovnika da je izgledalo "da je više Ličana u istočnoj Hrvatskoj nego u Lici" (ibid., 44-45). Iseljavanje u uvjetima agrarne prenaseljenosti nastavilo se do Drugog svjetskog rata i nakon njega. Pritom su se samo tijekom organizirane kolonizacije 1945. i 1946. iz Like iselile 2.593 obitelji s ukupno 13.779 svojih članova (Maticka, 1990., 70-73). Dva su temeljna razloga zašto se tako intenzivan mehanički odljev nije znatnije odrazio u regionalnoj identifikaciji Like u tom dijelu Hrvatske. Prvi razlog jest vremenski odmak, odnosno biološki nestanak prve generacije tadašnjih ličkih iseljenika, a dobrim dijelom i njihovih potomaka iz druge generacije emigranata. Drugi je razlog što su iz egzistencijskih razloga napustili siromašan krški kraj, pasivno područje, što nije pogodovalo ličkoj regionalnoj identifikaciji.¹⁷

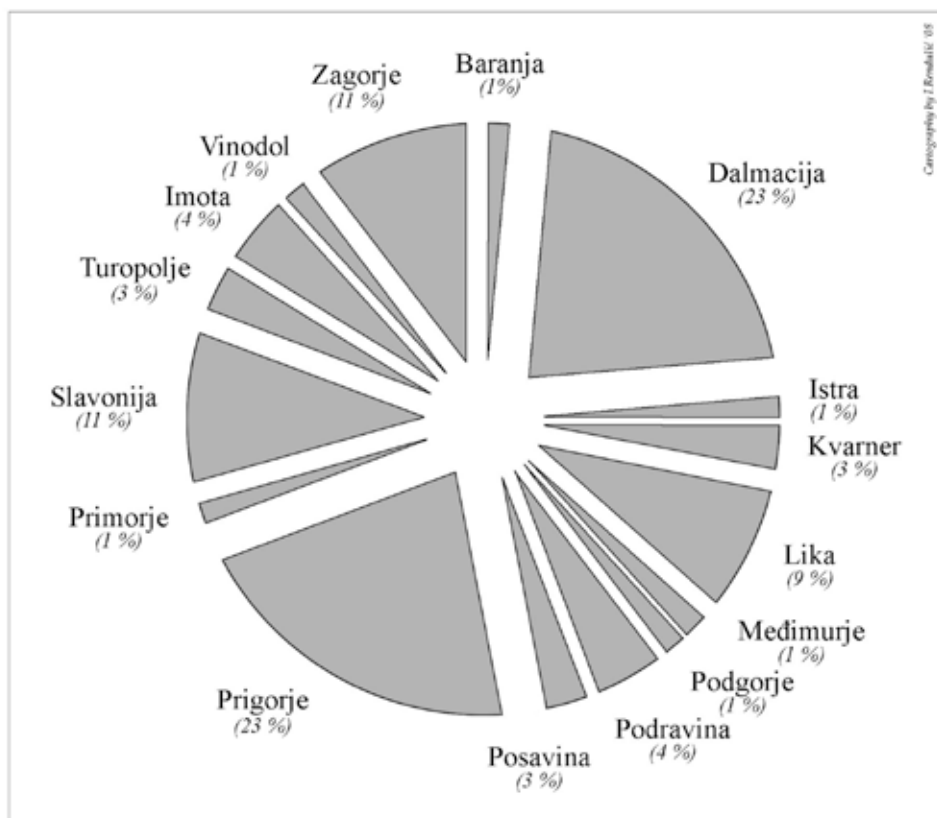
Od 1950-ih godina sve više je prevladavalo iseljavanje u uvjetima polariziranog razvoja Hrvatske s jedne, i zaostajanja Like u regionalnom razvoju zemlje s druge strane. Kao rezultat toga, samo u tridesetogodišnjem razdoblju, 1961.-1991., iz Like se iselilo 39.265 stanovnika, odnosno oko trećina (32,9%) ukupnog broja njezinih stanovnika iz 1961. godine. Apsolutno najviše stanovnika iselilo se s područja bivše općine Gospić (5.186), a relativno najviše s područja općina Titova Korenica (20,3%) i Gračac (20,2%) (Pejnović, 2004., 29).

Podatak da na pojam Lika otpada čak 9% svih regionalnih naziva u ergonimima zagrebačkih poduzeća, trgovačkih društava, organizacija i drugih pravnih osoba, upućuje na to da je Zagreb bio glavno odredište tadašnjih iseljenika iz Like. To potkrepljuje i istraživanje zagrebačkih doseljenika prema regionalnom porijeklu, koje pokazuje da je 1991. u Zagrebu bilo oko 20.000 doseljenika iz Like i Gorskog kotara, koji su činili 7,9% ukupnog broja doseljenika u Zagreb, ali i značajnih 13,9% tadašnjeg ukupnog stanovništva u regijama njihova porijekla (Nejašmić, 1994., 69). Budući da je riječ o novijem valu iseljenika, kao

17 Neimaština i glad koje su na širem području Like i Primorja vladali početkom 20. stoljeća, ostavili su dubok trag na prvim skupinama iseljenika, što dojmljivo potvrđuje izjava starije iseljenice iz Krivog Puta u naselje Podgorje, na području Virovitice, koja je na pitanje o povratku u Krivi Put odgovorila "Ni mrtvu me gore nemojte vodit". No, već u drugom naraštaju migranata ima pozitivnih mišljenja o "starom kraju" (Rajković, Jurković, 2008: 116).

i to da su okolnosti bile manje dramatične nego na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, to se pozitivnije odrazilo u ličkoj regionalnoj identifikaciji tog naraštaja iseljenika:

Slika 3.
 Regionalni nazivi u
 ergonimima zagrebačkih poduzeća, trgovačkih
 društava, organizacija i drugih pravnih osoba.

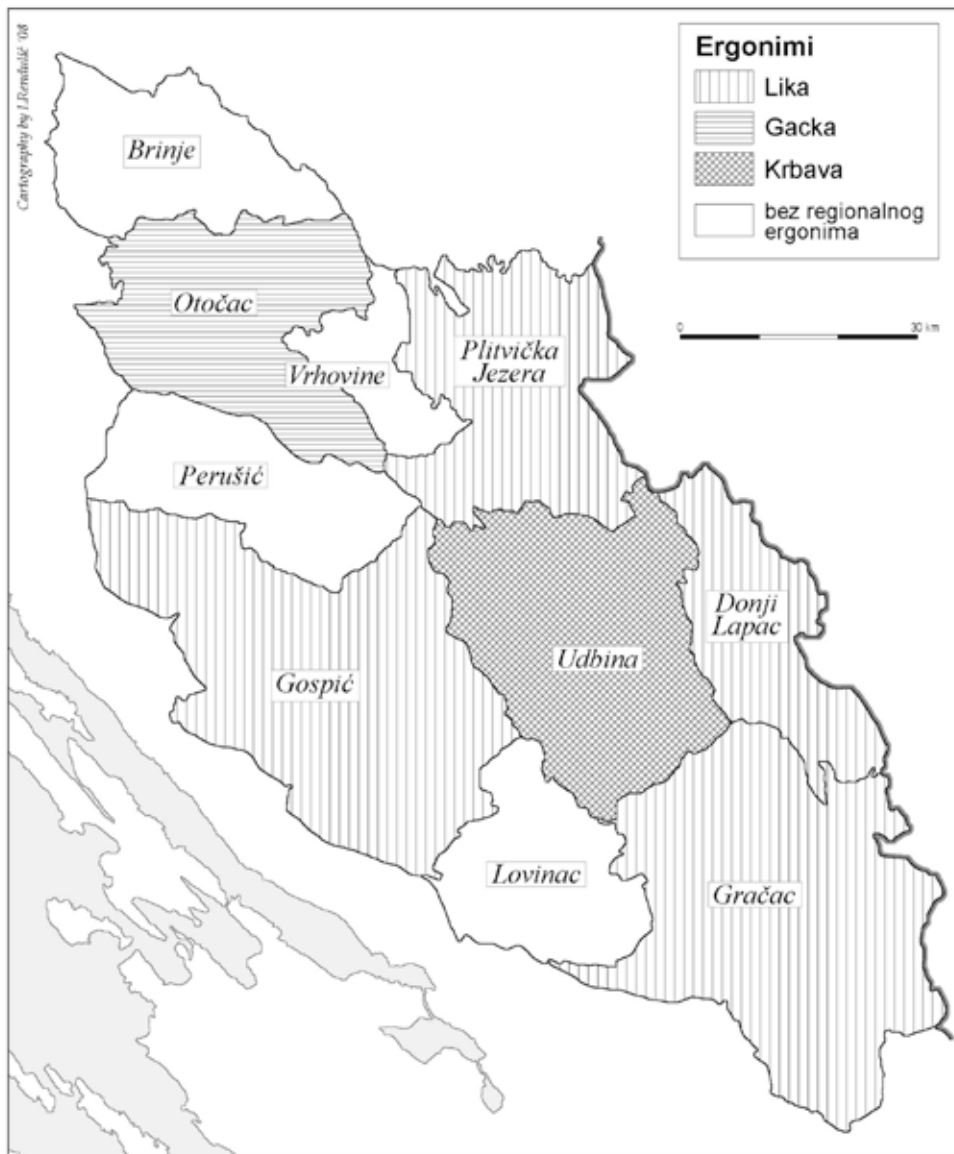

(Izvor: Šakaja, 2003., 33)

Za razliku od Hrvatske, gdje se lički identitet koristi kao identifikacijski znak na nadregionalnoj, nacionalnoj razini, na regionalnoj se svodi na razlikovanje od sličnih prostorno-identitetskih entiteta. Povezano s time, na temelju distribucije dominantnih samoidentifikacijskih ergonima u gradovima/općinama Like, jasno su uočljive recentne tendencije jače subregionalne i lokalne samoidentifikacije, kao rezultat prostorne, društvene i identitetske fragmentacije unutar regije. Pritom se naglašeno izdvajaju središnji dio gacke subregije (Grad Otočac) i južna Krbava (općina Udbina):

Slika 4.

Distribucija dominantnih samoidentifikacijskih ergonima u gradovima/općinama Like

Izvor: Sudski registar trgovačkih društava RH, Ministarstvo pravosuđa RH, 2008.
(<http://www.pravosudje.hr>)

Unatoč zastupljenosti naziva Lika u ergonimima svih subregija, izložena distribucija dominantnih samoidentifikacijskih ergonima, kao i izostanak naziva regije u ergoni-

mima čak četiri općine, nedvojbeno svjedoči o tendenciji slabljenja regionalne samoidentifikacije u tom dijelu Gorske Hrvatske.

ZAKLJUČAK

Provedena raščlamba geografskih osnova identiteta Like omogućuje nekoliko zaključnih postavki:

- Prostorni kompleks jedan je od temeljnih, ako ne i najvažniji tvorbeni elemenat društvenog identiteta, što podrazumijeva da je svaki društveni identitet po svojoj uvjetovanosti istodobno i prostorni identitet. Prostor utječe na oblikovanje identiteta pojedinca internalizacijom vrednota zajedice u procesu njegova osposobljavanja za obavljanje temeljnih funkcija u određenom životnom prostoru te percepcijom njegove fizičke strukture.
- U regionalno-geografskoj strukturi Hrvatske Lika se izdvaja kao tradicionalna ili historijsko-geografska regija, očuvana u kolektivnoj svijesti stanovništva i prepoznatljivom prostornom okviru. Nastala je kao rezultat dugotrajnog razvoja identiteta povezanog s teritorijalnošću, u uvjetima slične prirodne osnove (gorsko-krška zavala), jedinstvene teritorijalne organizacije (Ličko-krbavska županija, 1881.-1918.) i sociokulturnih obilježja (dinarske tradicijske kulture).
- Pojam Lika lingvistički je i semantički toponim koji ima čvrsto uporište u geoprostornoj strukturi i povijesno-geografskom razvoju tog prostora. U etimološkom pogledu ta riječ potječe od indoeuropejske, prema svemu sudeći staroilirski riječi *liqén* (jezero), odnosno poslije latinske riječi *liquor* (tekućina). Tijekom svojeg razvoja prošla je evoluciju od *hidronima* (ime vode) do *horonima* (predjelni toponim), naziva za hidrografske najbogatiji dio Ličke zavale, u porječju srednjeg i gornjeg toka Like. Od razvijenoga srednjeg vijeka taj se prostorni pojam postupno proširio iz prvobitne postojbine u srednjoj Lici na ostale dijelove Ličke zavale, zapadni dio gornjeg Pounja, rubni kordunski, odnosno podplješivički prostor na sjeveroistoku i dio Ogulinsko-plašćanske udoline na sjeveru.
- Izuzevši podvelebitsko primorje, dio podplješivičkog prostora (bivša općina Zavalje) i manje rubne dijelove Pounja, suvremena lička regija obuhvaća Ličko-krbavsku županiju (1881.-1918.). Na tom su području dva suvremena grada (Gospić i Otočac) i osam općina (Brinje, Donji Lapac, Gračac, Lovinac, Perušić, Plitvička jezera, Udbina i Vrhovine) s ukupnom površinom od 5.283 km² i 45.075 stanovnika 2001. godine.

- Od utemeljenja današnje strukture naseljenosti, krajem 17. i početkom 18. stoljeća, Lika se razvija kao područje više-dimenzionalnog identiteta. Sociokulturnom integracijom na različitim razinama prostorne hijerarhije, oblikovana je prostorno-identitetska struktura, jednaka regionalno-geografskoj strukturi toga područja.
- Kao tradicionalno iseljenički prostor, Liku karakterizira razmjerno jaka regionalna identifikacija unutar Hrvatske, posebno izražena u glavnim emigracijskim odredištima njezina stanovništva. Za razliku od toga, recentna prostorna, društvena i identitetska fragmentacija (ustrojstvo u dvije županije, zamjena izvornog ličkog alohtonim stanovništvom, reafirmacija posebnog kulturnog identiteta užih prostora) utječu na njezino razmjerno slabljenje u pojedinim dijelovima regije, prije svega u gackoj subregiji i južnom dijelu Krbave.

Očuvati prostorne identitete, uključujući regionalni, imperativ je suvremenog razvoja svake zemlje. To se posebno odnosi na mlade i razmjerno male tranzicijske države kao što je Hrvatska, koja je u uvjetima globalizacije, ali također zbog nedostaka odgovarajuće svijesti i vlastite nebrige, zahvaćena procesom rastakanja prostorno-kulturne autentičnosti. Zaštita i očuvanje takvih identiteta važni su iz dvaju temeljnih razloga. Prvo, jer je riječ o prostornim entitetima u koje je ugraviran povijesno-kulturni razvoj užih i širih društvenih zajednica, pa su to unikatni elementi ukupnoga (prirodnog i kulturnog) naslijeđa nacije-države. Drugo, mozaičnost prostornih (id)entiteta jedan je od elemenata prepoznatljivosti Hrvatske u međunarodnoj zajednici i bitan dio njezine resursne osnove za dugoročno održiv razvoj turizma. Uvjet za očuvanje i zaštitu tog općeg dobra obziran je odnos prema identitetu na svim razinama prostorne hijerarhije. U slučaju Like, očuvati hijerarhijski oblikovanu mrežu prostornih identiteta moguće je jedino ako se prihvaća njezina postojeća regionalna struktura, što podrazumijeva potrebu prostorne subordinacije između zavičajnoga, lokalnoga, subregionalnog i regionalnog identiteta.

- BANOVAC, B. (2004), "(Re)konstrukcija socijalnog prostora periferije: prilog istraživanju kolektivnih identiteta u hrvatskoj periferiji", *Revija za sociologiju*, 31 (3-4), 95-112.
- BEAUJEU-GARNIE, J. (1976), *Methods and Perspectives in Geography*, Longman Ins., New York.
- BELL, D. (2004), *Komunitarizam i njegovi kritičari*, Zagreb: KruZak.
- CIFRIĆ, I., NIKODEM, K. (2006), "Socijalni identitet u Hrvatskoj. Koncepti i dimenzije socijalnog identiteta", *Socijalna ekologija*, 15/3, Zagreb, 173-202.
- CRLJENKO, I. (2008), "Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova", *Hrvatski geografski glasnik*, 70/1, Zagreb, 67-90.
- FRAS, F. J. (1988), *Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine*, Ličke župe, Gospić.
- FÜRST –BJELIŠ, B. (1996), "Pristup definiciji prostornog pojma tradicionalne regije", *Zbornik radova I. hrvatskoga geografskog kongresa*, Zagreb, 326-330.
- HORVAT, R. (1993), *Lika i Krbava*, Savez hrvatskih ličkih zavičajnih klubova "Vila Velebita", Zagreb.
- HORVAT, V. (1942), *Suvremene nutarnje seobe i kretanja Hrvata – posljedica dinamike društvenih procesa*, Hrvatska državna tiskara u Zagrebu, Zagreb.
- HUNTINGTON, S. P. (2004), "Who Are We". *America's Great Debate*. London/Sidney: Simon and Schuster.
- JELIĆ, J. (1999), *Identitet* (znanstvena studija), D. S. M. grafika, Zagreb.
- JENKINS, R. (1996), *Social Identity*, London: Routledge.
- KALANJ, R. (2005), "Liberalno i komunitarističko poimanje identiteta: prilog analizi identiteta hrvatskog društva", *Socijalna ekologija*, 14/1-2, Zagreb, 53-73.
- KLAIĆ, N. (1988), "Srednjovjekovna Krbava od Avara do Franaka", *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Visoka bogoslovska škola u Rijeci – Kršćanska sadašnjost Zagreb, Rijeka-Zagreb, 1-9.
- KORENČIĆ, M. (1979), *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971.*, Djela JAZU, knj. 54, Zagreb.
- KORUNIĆ, P. (2003), "Nacija i nacionalni identitet: uz porijeklo i identitet hrvatske nacije", *Zgodovinski časopis*, 57, Heft 1-2 (127), Ljubljana, 163-208.
- KOSVIĆ, B. (1935), "Postanak naziva Lika i Ličani", *Lički kalendar*, Zagreb, 76-79.
- KRANJČEVIĆ, M. (2003): *Rječnik gacke čakavščine: kômpoljski divân*, Katedra čakavskog sabora pokrajine Gacke, Rijeka.
- LÉVI-STRAUSS, C. (1983), *L'identité*. Paris: Presses Universitaires de France.
- LOPAŠIĆ, R. (1884), *Spomenici hrvatske Krajine*, knj. I, od godine 1479. do 1610., JAZU, Zagreb.
- MAREVIĆ, J. (2000), *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, Matica Hrvatska, Zagreb.
- MARKOVIĆ, M. (1993), *Descriptio Croatiae: hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata*, Naprijed, Zagreb.

- MATICKA, M. (1990), *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945-1948.*, Školska knjiga – Stvarnost, Zagreb.
- NEJAŠMIĆ, I. (1994), "Dosljevanje u Zagreb", *Geografski horizont*, 2, Zagreb, 61-72.
- NEJAŠMIĆ, I. (2008), *Stanovništvo Hrvatske: demografske studije i analize*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
- NJEGAČ, D. (2002): "Lika", u: *Veliki atlas Hrvatske*, Mozaik knjiga, Zagreb, 275-279.
- PAVIČIĆ, S. (1990), *Seobe i naselja u Lici*, Muzej Like, Gospić.
- PEJNOVIĆ, Dane (2003): "Etapе širenja prostornog pojma Lika", Zbornik radova *Lika i Ličani u hrvatskom jezikoslovlju* (Dani Ante Starčevića, Prvi znanstveni skup), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 31-63.
- PEJNOVIĆ, D. (2004), "Lika: Demographic Development under Peripheral Conditions", *Hrvatski geografski glasnik*, 66/2, Zagreb, 23-46.
- PEJNOVIĆ, D. (2004), "Uzroci i posljedice iseljavanja stanovništva s područja Gospičko-senjske biskupije", Zbornik biskupa Mile Bogovića *Prošlost obvezuje: povijesni korijeni Gospičko-senjske biskupije*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Teologija u Rijeci, Rijeka, 503-550.
- PEJNOVIĆ, D. (2007): "Prostorni pojam i geografski položaj naselja Krasno", *Krasno: monografija u povodu 200. obljetnice župe sv. Antuna Padovanskoga i 170 godina školstva u Krasnu*, Krasno – Rijeka, 13-22.
- RAJKOVIĆ, M. – JURKOVIĆ, J. (2008), "Primorski Bunjevci Krivopučani na području Virovitice", *Živjeti na Krivom Putu*, sv. I, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju - FF press, Zagreb, 95-119.
- ROCA, Z. – ROCA DE NAZARÉ OLIVEIRA, M. (2005), "Prostori mjesta i tijekova, razvoj i lokalno/globalno povezivanje: prilog programu istraživanja krajolika", *Sociologija sela*, 43, Zagreb, 769-795.
- RUPPERT, K. – SCHAFFER, F. – MAIER, J. – PAESLER, R. (1981), *Socijalna geografija* (ur. I. Crkvenčić), Školska knjiga, Zagreb.
- SKOK, P. (1972), *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. druga (K-poni), JAZU, Zagreb.
- SLUKAN ALTIĆ, M. (2003), *Povijesna kartografija: kartografski izvori u povijesnim znanostima*, Meridijani, Samobor.
- ŠABANOVIĆ, H. (1959), *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*, Djela, knj. XIV., Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- ŠAKAJA, Laura (2003), "Imaginativna geografija u hrvatskim ergonimima", *Hrvatski geografski glasnik*, 65/1, Zagreb, 25-45.
- VRANJEŠ-ŠOLJAN, B. (1996), "Županijsko uređenje u posljednjoj fazi postojanja (1991-1918)", *Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb, 99-112.
- VRESK, M. (1997): *Uvod u geografiju: razvoj, struktura, metodologija*, Školska knjiga, Zagreb.
- ZAJMI, A. – BARDHI, M. – DRINI, S. – MULAKU, L. – LUBOTENI, G. – IMAMI, S. (1981), *Fjalor shqip-serbokroatishil/Albansko-srpskohrvatski rečnik*, Instituti albanologjik i Prishtinës, Prishtinë.

GEOGRAFSKE OSNOVE IDENTITETA LIKE

Ključne riječi: identitet, Lika, tradicionalna regija, prostorni identitet, prostorno-identitetska struktura, perceptivna regija.

Posljednjih desetljeća, naročito od početka 1990-ih godina, u naglom je porastu zanimanje za istraživanje i (re)afirmaciju identiteta na svim razinama prostorne hijerarhije, od zavičajne do nacionalne. Takvo zanimanje za prostorni identitet prije svega je posljedica postojeće krize identiteta, počete već tijekom moderne, a pojačane društvenom fragmentacijom u razdoblju posmoderne, ali i slabljenja prostorno-kulturne autentičnosti pod homogenizirajućim utjecajem globalizacije.

U općem smislu, pojam identiteta ima dva temeljna značenja: potpunu istovjetnost i razlikovanje, koje pretpostavlja određenu konzistentnost, odnosno vremenski kontinuitet. Društveni identiteti nužno su konstruirani, odnosno oblikovani pod utjecajem različitih čimbenika. Općenito se smatra da postoje tri takva osnovna tvorbeni elementa: svijest o zajedničkom prostoru, svijest o zajedničkoj povijesti i svijest o zajedničkoj kulturi. Prostor je jedan od temeljnih, ako ne i najvažniji tvorbeni element društvenog identiteta, što podrazumijeva da je svaki takav identitet po svojoj uvjetovanosti istodobno prostorni identitet. Životni prostor užih i širih društvenih zajednica u pravilu se podudara s individualiziranim geografskim cjelinama, regijama. Budući da regije karakterizira hijerarhijska struktura (s mrežom međusobno podređenih i nadređenih prostornih entiteta), to se odražava u višestrukoj prostornoj identifikaciji izraženoj na više razina regionalne hijerarhije. Najčešće se spominju tri razine takvog prostornog identiteta: nacionalna, regionalna i lokalna, ali se, ovisno o konkretnom prostoru i istraživačkoj svrsi, može koristiti i raščlanjenija identitetska hijerarhija.

Članak tematizira prostorni aspekt identiteta Like, u vezi s čime su pobliže razmotreni prostorni pojam, prostorno-identitetska struktura i obilježja Like kao perceptivne regije. U radu je primijenjen složen geografski pristup, s odgovarajućim metodološkim instrumentarijem.

Regionalna identifikacija i samoidentifikacija istražene su na osnovi *ergonima* (naziva poslovnih subjekata) u telefonskom imeniku i Sudskom registru trgovačkih društava Republike Hrvatske. Istraživanje pokazuje da je pojam Lika lingvistički i semantički toponim koji ima čvrsto uporište u geoprostornoj strukturi i povijesno-geografskom razvoju tog prostora. U svojem razvoju prošao je evoluciju od *hidronima* (ime vode) do *horonima* (predjelni toponim).

Lika, prostorna cjelina u jugoistočnom dijelu Gorske Hrvatske, tipičan je primjer takvog prostornog identiteta, utemeljenog na regionalno-geografskom kriteriju, i zahvaćenog slabljenjem regionalne identifikacije u recentnom razdoblju. U regionalno-geografskoj strukturi Hrvatske izdvaja se kao tradicionalna regija, očuvana u kolektivnoj svijesti stanovništva i prepoznatljivom prostornom okviru. Rezultat je dugotrajnog razvoja identiteta povezanog s teritorijalnošću, u uvjetima slične prirodne osnove (gorsko-krška zavala), jedinstvene teritorijalne organizacije (Ličko-krbavska županija, 1881.-1918.) i socio-kulturnih obilježja (dinarske tradicijske kulture). Prostorni pojam Lika tijekom svojeg razvoja prošao je evoluciju od *hidronima* (ime vode) do *horonima* (predjelni toponim). Suvremena lička regija obuhvaća dva grada i osam općina, ukupne površine 5.283 km² sa 45.075 stanovnika 2001. godine. Od utemeljenja postojeće strukture naseljenosti, krajem 17. i početkom 18. stoljeća, razvijala se kao područje višedimenzionalnog identiteta. Sociokulturnom integracijom na različitim razinama prostorne hijerarhije, oblikovana je prostorno-identitetska struktura, identična regionalno-geografskoj strukturi toga područja. Kao tradicionalni iseljenički prostor, Liku karakterizira izrazita regionalna identifikacija unutar Hrvatske, dok recentna teritorijalna, društvena i identitetska fragmentacija utječu na njezino razmjerno slabljenje u pojedinim dijelovima regije, prije svega u gackoj subregiji i južnoj Krbavi.

THE GEOGRAPHICAL FOUNDATIONS OF THE LIKA IDENTITY

Keywords: identity, traditional region, territorial identity, territorial identity structure, perceptible region.

In the last few decades, accelerating with the begging of the 1990's, the interest for researching and (re)affirming identity on all territorial levels, from local to national, has suddenly increased. Such interest in territorial identity has primarily been a consequence of the existing overall crisis of identity, which started in Modernism and intensified due to social fragmentation of Postmodernism, and also of the weakening of territorial cultural authenticity due to the homogenic effects of globalisation.

The term identity generally has two basic meanings: complete sameness and difference implying certain consistency, that is, temporal continuity. Social identities are necessarily constructed, shaped by the influence of different factors. It is generally considered that there exist three such basic formation elements: the awareness of the common territory, the awareness of the common history and the awareness of the common culture. The territory is one of the most important, if not the most important formation elements of social identity, which implies that every social identity is by definition also a territorial identity. The living territory of smaller and bigger social communities usually corresponds to individualised geographical units, regions. Considering regions are characterised by a hierarchical structure (with a network of mutually superior and subordinate territorial entities), this is reflected by the multiple territorial identification expressed at several levels of the regional hierarchy. Three levels of such territorial identity are most commonly mentioned: the national, the regional and the local identity, but depending on the concrete territory and the purpose of research, a more elaborate identity hierarchy can be used.

The topic of this article is the territorial aspect of the Lika identity. The term territory, territorial identity structure and the characteristics of Lika as a perceptible region

are further elaborated within this context. The paper uses a complex geographical approach with accompanying methodological instruments. The research of the regional identification and self-identification has been based on *ergonyms* (names of business operators) in the phone book and the Croatian Court Registry of Trade Associations. The research has shown the term Lika is a linguistic and semantic toponym firmly established in the geo-territorial and historical and geographic development of that territory. It evolved from a *hydronym* (name of a water body) to a *horonym* (name of an area).

Lika, an area in the south-eastern portion of the mountainous part of Croatia, is a typical example of such territorial identity, based on the regional geographical criteria, and recently undergoing weakening in the regional identification. Within the Croatian regional geographical structure, it is set apart as a traditional region that has been preserved in the population collective consciousness and its recognisable territorial framework. It has emerged as a result of the long time development of identity related to territory, in the conditions of similar natural basis (a mountainous karst valley), unique territorial organisation (the Lika-Krbava County, 1881-1918), and socio-cultural distinctions (Dinaric traditional cultures). The territorial term Lika evolved from a *hydronym* (name of a water body) to a *horonym* (name of an area). The modern-day Lika region coincides with the territory of two towns and eight municipalities, with total area of 5,283 km² and total population of 45,075 in 2001. Since the existing population structure was established at the end of the 17th and the beginning of the 18th century, it has developed as an area of multi-dimensional identity. The territorial identity structure identical to the regional geographical structure of the area has been shaped by the process of the socio-cultural integration at different levels of the territorial hierarchy. As a traditional area of emigration, Lika is characterised by a strong regional identification within Croatia, while the recent territorial, social and identity fragmentation has led to its weakening in certain parts of the Region, first and foremost in the Gacka subregion and in the southern Krbava.